

КНИЖКОВА
АБЕТКА

З БОЖОГО
САДУ

стор. 8-9

МУЗИКА

КОНКУРС
ГОРОВИЦЯ

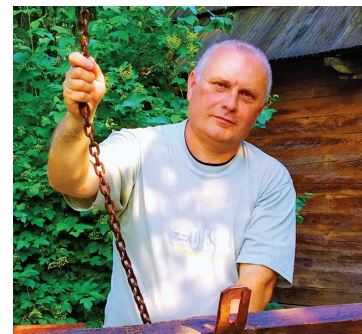
стор. 11

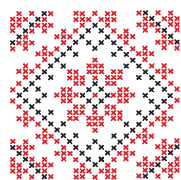
МИТЬ
ПОЕЗІЇ

СОНЯЧНІ
МОСТИ

стор. 14

Загальнодержавна українська газета

КУЛЬТУРА І ЖИТТЯ

№29 | 20 липня 2018

Заснована в січні 1913 Гнатом Хоткевичем

ISSN 2519-4429

ПАМ'ЯТАЙ, ВІЙНА ПОРУЧ...

На фотоставці: «Лінія фронту» проекту Олесея Кромпліса «Війна поруч» у Національно-просвітницькому центрі «Трансформер». Фото Георгія ЛУЖАНЧУКА

4182015719400131 29

ДМИТРО ЧОБІТ

ТРАГЕДІЯ ГУТИ ПЕНЯЦЬКОЇ

СТОП. 10-11

День Литовської держави відзначався 6 липня. У 1253 році цього дня від папи Іноцента IV був коронований литовський князь Міндаугас; від того часу чога литовці ведуть відлік своєї державності.

Щорічне свято у 2018-му балтійці вирішили відзначити у Києві в доволі оригінальний спосіб. Перша частина – мистецька. У галереї «КалитАртКлуб» вони цього дня презентували виставку ювелірних виробів. Під назвою «Голоси та предмети регіону Жемайтія» литовської мисткині Егле Чеяускайте-Гінталє. Егле особисто приїхала на вернісаж. Серед чисельних гостей був і посол Литви в Україні Маріс Януконіс, котрий відкривав виставку. Також були представники інших дипломатичних корпусів, зокрема, польського.

Майстриня перетворює домашні речі, що вийшли з ужитку, в нові коштовності. Дерев'яні або

член спілки художників Литви, з 2010 – Міжнародної федерації медальєрного мистецтва. З 2002 року відбулося 15 персональних виставок, також взяла участь у 80 групових. Її творчі роботи вже були представлені в Україні – у 2007-му на благодійному аукціоні. Її спеціалізація – ювелірне мистецтво і пластика малих форм.

Вернісаж тривав майже дві години. І відразу гості рушили на другу частину святкування. Литовці, що мешкають в Україні, представники бізнесу й офіційних установ підтягнулися до Литовського скверу (що навпроти Софійської площі), який відкрився торік на честь 25-ліття відновлення дипломатичних відносин між Україною і Литвою. Дорога туди зайняла лише кілька хвилин, тож близько дев'ятої вечора у скверу зібралися кілька десятків литовців, їхніх друзів і прихильників. О 21-й годині під кількома державними прапора-

Егле ЧЕЯУСКАЙТЕ-ГІНТАЛЄ

ГОЛОСИ ТА ПРЕДМЕТИ ЛИТОВСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

залізні предмети перевтілюються на срібні та з інших металів. Це і брошки, що зберігаються у старих скринях, і ножиці з вирізаним шматочком металевої хустки, кольорові квіти, картина з вишитої бабусиною скатертини. Фрагменти, що перетворилися на ювелірні вироби. Серед використаних матеріалів – окрім срібла, золото, емаль, камінь, іржаве дерево, скаменіла деревина, бурштин, шовкова нитка, кістка мамонта. Плетіння мережив тонкими нитками створює кількшаровий об'єкт. У кожній прикрасі з кількох десятків, які були розвішані у галереї, відчувається особистісне плетіння, вишивання, малювання... Виставка символізує Жемайтію, одну з найнезвичайніших історичних місцин Литви – з її старовинними традиціями, цікавим діалектом та відмінною ментальністю, що сягають сивої давнини. Виставка триватиме до 4 вересня.

Чеяускайте-Гінталє народилася 1978 року, закінчила Вільнюську академію мистецтв. З 2006-го –

ми і знаком Погоні вони проспівали гімн Литви.

6 липня – один з трьох днів, коли литовці відзначають свою незалежність. Це їхня перша дата. Після неї вони ще двічі відновлювали свою незалежність. Цього року минув столітній ювілей другого постання Литовської держави. 16 лютого 1918 року (трохи пізніше за Україну) Литовська рада проголосувала за відновлення незалежної демократичної держави і було підписано Декларацію про незалежність. Втім, вже у 1940 році Радянський Союз незаконно анексував територію Литовської республіки.

А за часів СРСР Литва стала першою радянською республікою, що офіційно проголосила відновлення своєї державності. Сталося це на засіданні Верховної Ради Литви 11 березня 1990 року. Втім, лише після завершення серпневого путчу в Москві 1991 року Росія визнала факт про вихід з її складу прибалтів.

Сергій БАХІН

ЧИ СТАНЕ ПОШТОВА ПЛОЩА ПАМ'ЯТКОЮ?

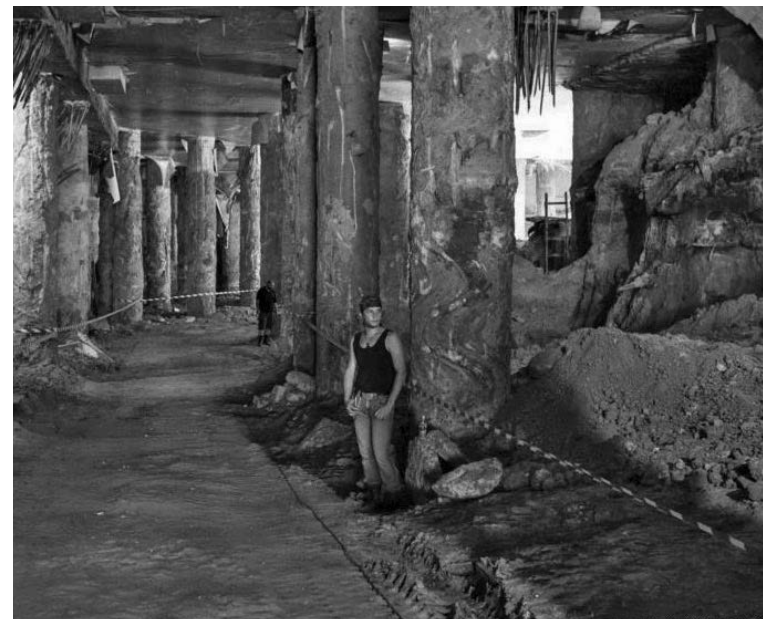
У Києві, за участі представників Міністерства культури України, КМДА, пам'яткоохоронних громадських об'єднань відбулась виїзна нарада, присвячена питанням вирішення долі історичної пам'ятки – ділянки прибережного міського кварталу Середньовічного Києва XI–XIX ст., розташованій на Поштової площі у м. Києві, занесеної до Державного реєстру нерухомих пам'яток України як пам'ятка археології місцевого значення наказом Міністерства культури України від 06.12.2016 № 1162.

«Об'єкт, на якому ми зараз знаходимося, було віднайдене кілька років тому, він надзвичайно цікавий та цінний з археологічної та історичної точки зору, адже ці знахідки датуються X–XI століттям. Ці фрагменти вулиць стародавнього Києва є свідченням нашої прадавньої історії. Тому дуже важливо, щоби наші фахівці відкривали ці знахідки для України та всього світу», – зазначив міністр культури Євген Нищук.

«Коли знахідку було відкрито, за ініціативи Мінкультури їй було надано статус пам'ятки місцевого значення, але разом з тим, протягом тривалого часу навколо цього місця точилися певні дискусії щодо її подальшої долі. Станом на сьогодні, питання, пов'язані зі збереженням знахідок та розблокуванням археологічних робіт на Поштової площі перебувають у сфері відповідальності органу охорони культурної спадщини Київської міської державної адміністрації».

Міністр культури також зазначив, що, враховуючи важливість порушеного питання, а також значущість та зацікавленість у його вирішенні, як з боку фахового середовища, громадськості, так і важливості на державному рівні даної знахідки, відомство очікує найшвидших дій з боку КМДА з метою збереження віднайдені пам'ятки.

«Міністерство культури з моменту виявлення пам'ятки підтримало ініціативу щодо надання цьому об'єкту статусу пам'ятки національного значення, більше того, рік тому ми надіслали до КМДА документ, щодо надання нам облікової документації та рішення консультативної ради КМДА, відділу культурної спадщини, що в свою чергу надало б нам можливість підготувати відповідні нормативно-правові акти для їх

Археологічні розкопки в Києві, 15 липня 2016 року

затвердження, зокрема, в цьому році ми надіслали лист повторного», – повідомив Євген Нищук.

Директор Центру археології Києва при Інституті археології НАН України Михайло Сагайдак наголосив на надзвичайній важливості історичної знахідки для збереження культурного надбання країни та вивчення багатотисячолітньої історії України, згадав і про особливі артефакти, знайдені під час розкопок, які є свідченням унікальності цього місця для світової історії.

Зі свого боку начальник Управління охорони культурної спадщини КМДА Олександр Нікоряк підтвердив інформацію, що КМДА не подавала облікову документацію Міністерству культури України щодо статусу пам'ятки національного значення. Документація, що була направлена ще у 2017 році, стосується статусу місцевого значення.

За підсумками виїзного засідання була досягнута домовленість уже 19 липня провести нараду консультативної ради КМДА з метою оперативного розгляду Мінкультури відповідних матеріалів, передбачених нормативними приписами діючого законодавства.

«Отримана документація надасть нам можливість врешті почати процес підготовки національного статусу цієї пам'ятки, більше того, зробити розпорядження щодо ревізії ситуації, яка зараз склалася, адже для нас важливо почати певні технічні роботи ще за теплої пори року. Тому надзвичайно важливо у серпні-вересні поновити роботу фахівців», – говорить Міністр.

Нагадаємо, що згадану пам'ятку виявлено в процесі археологічних розкопок у I-му

кварталі 2015 року. Вона розташована в історичному середмісті м. Києва, під сучасною Поштовою площею, що обмежується береговою лінією Дніпра, між проїжджою частиною Володимирського узвозу та вул. Боричів узвіз. Межі об'єкту з південного сходу поки не виявлено. Глибина залягання археологічного об'єкта – 2,5–8 м.

За результатами археологічних досліджень, здійснених у 2014–2017 роках Державним підприємством «Центр археології Києва» Інституту археології НАН України під керівництвом Михайла Сагайдака, об'єкт складається з дерев'яного настилу дорожки, що вела від берегової лінії до центральної частини міста, фрагментів дренажної системи XVIII ст., виявлено горизонт культурного шару XI–XIII ст., що залягають на глибині 5,5–8 м, рештки вуличної забудови XII ст., яка відокремлена лінією парканів з напівколод. Окрім того, зафіксовано будівлю, виконану у зрубній техніці, під нею будівлю XI ст. виконану за каркасно-стовповою конструкцією, досліджено залишки майстерні склороба XIII ст.

Обліковою документацією на пам'ятку археології її історична цінність визначена наступним чином: «Об'єкт дає нову інформацію про розвиток містобудування у середньовічному Києві. Завдяки унікальній збереженості дерев'яної забудови XI–XIII ст., характерної для середньовічних міст Київської Русі, є високоякісним джерелом для вивчення та реконструкції історичного минулого столиці Київської Русі».

Прес-служба Міністерства культури України

Казимир Пуласький

БАРСЬКА КОНФЕДЕРАЦІЯ

Вінниччина займає особливе місце в історії Коліївщини, адже саме на її території в тодішньому Подільському воєводстві Речі Посполитої була проголошена Барська конфедерація для боротьби з російським засиллям, що збурила орієнтованих на Росію православних. Дії Барської конфедерації, охопивши Подільське воєводство, перекинулися на Брацлавське і Київське воєводства (їх територію частково займає нині Вінницька область). Брацлавська шляхта відгукнулася позитивно на заклик 12 березня з Бара проводирів конфедерації до воєводств, земель і повітів Речі Посполитої приєднатися до неї. Вже 2 березня маємо перші повідомлення про відлуння конфедерації в Немирівському маєтку і в маєтках на Підбережжі вздовж Дністра. З повідомлень 28 і 31 березня, видно, що прихильність до конфедерації виявляв сам брацлавський воєвода князь Станіслав Любомирський.

Великим успіхом конфедератів стало вибиття 30 березня (10 квітня за новим стилем, за яким події даються далі) 1768 року надвірною міліцією Гавловського російського гарнізону ротмістра Салемана з адміністративного центру воєводства – Вінниці. Вже наступного дня у вінницьку гродську книгу було вписано видані у Барі універсали: Міхала Героніма Красінського про створення (зав'язання) конфедерації від 29 лютого, Юзефа Пуласького з закликом до збройного опору від 4 березня. 2 травня у Вінниці, на заклик маршалка конфедерації Брацлавського воєводства, литовського підчашого Йоахима Потоцького, відбувся з'їзд шляхти Брацлавського воєводства. З'їзд ухвалив декларацію (акт) – програмний документ конфедерації воєводства. Зрозуміло, територію Брацлавського воєводства поза Вінницею вона широко охопила після 10 квітня і тривала тут дещо пізніше, ніж у Вінниці. Особливо ж конфедерація розгорнулася після прийняття 2 травня на вінницькому з'їзді шляхти воєводства декларації – акту про приєднання воєводства до Барської

1768 РІК НА ВІННИЧЧИНІ

конфедерації. До цих пір не досліджено розгортання подій на окремих територіях Вінниччини, чому частково присвячена дана робота.

Для захисту воєводства від руйнівних дій російських військ і на допомогу компутовому (регулярному) конфедераційному війську вирішено створити воєводську міліцію, коли від кожних ста халуп виставляли двох жовнірів, або пахолків, – кінного та пішого, добре вбраних, згодом – у воєводські мундири. Для цього треба було кошти – і вони знайшлися. Ще у квітні 1768 р. (до зайняття конфедератами Вінниці) єврейські громади (кагали) сплатили на користь конфедерації безречову частину (рату) поголовного податку, котрий на них накладався згідно з ухвалою сейму Речі Посполитої 1764 року. Йдеться про кагали краснянський, тиврівський, стрижавський і вороновицький, янівський, печерський, ворошилівський, янушгородський, вінницький, погребіщенський, животівський, липовецький, жорницький.

Сформована міліція мала поділятися за числом повітів воєводства на три полки. Полковником (командиром) Брацлавського полку призначено Богдана Островського, Вінницького – трахтемирівського старосту Станіслава Щеньовського, Звенигородського – брацлавського хорунжича князя Януша Святополка Четвер-

Хрест Конфедерації

тинського, ротмістрами, відповідно за полками, – брацлавського войського Шимона Биковського, вишегородського старосту Миколая Ярошинського і овруцького мечника Данієля Фащевського.

Важливу роль грали Четвертинські, чий маєтки були розкидані в основному на східній Брацлавщині, яка найбільше страждала від

близькості російських кордонів. У вінницькому дворі консилиара князя О. Четвертинського склали акт щодо готовності формування міліції воєводства (1 червня документ внесено у вінницьку книгу). На підставі тарифи до акту (кожен жовнір “представляв” 50 халуп) 31 травня князем О. Четвертинським та З. Ярошинським укладено три диспартименти – документи, в яких йдеться про розподіл маєтків і співвідносних їм кількостей жовнірів між Брацлавським, Вінницьким і Звенигородським полками створеної міліції (загальна чисельність жовнірів цих полків становила відповідно 588, 587 і 585, разом 1760). Диспартименти облікували 88 тисяч халуп, або ж, якщо брати по шість осіб пересічно на халупу, – 528 тисяч осіб підданого населення. Насправді населення у воєводстві 1768 року було значно більше, бо названі джерела з зазначеної причини не врахували якусь кількість маєтків, не врахували також двірську людність, шляхту, духовенство. У 1775 р. за назагал достовірними відомостями у воєводстві налічено 102,5 тисяч димів.

Цікаво, що Надсоб'я або інакше Липовецький край – серцевина Брацлавщини – виявилася поділеною між усіма трьома полками. Села у верхів'ях Собу (Зозів, Селеківка, Зозівка, Очеретня, Люлинці, Паріївка) виставляли разом зі Стрижавським маєтком судді М. Грохольського до Вінницького полку 31 жовніра, ключ Коссаковський – 9, с. Коханівка (посесія вельм. Леженського) – 2, ключі Прилуцький і Вахновецький (кн. П. Боржецького) – 36, Росоша Велика і части-

(посесія Млодецького) – 10, Тросцянець (В. Вірського) – 1.

До міліції Брацлавського повіту мали спорядити 12 жовнірів – містечко Жорнище (посесія В. Струтинського), 30 – ключ Іллінецький, 3 – Пісочин, Бондурівка з Батогом (Вінницький єзуїтський колегіум), 35 – Дашівський та Кальницький ключі.

Звенигородський повіт теж дотягнувся до Надсоб'я. Животов з округою (Четвертинських) виставляв до 30 жовнірів, м. Липовець (кн. Воеводи Познанського) – 13, с. Скитка – 1, с. Нападовка – 2, Кам'яногірка з округою (Четвертинських), Липівка (Лінкевича), ключ Комаргородський (францисканців) – 15, ключі Чагівський (воеводи Київського) і Оратівський (вельм. Оранського) – 7.

Ми не знаємо, чи вдалося зібрати все це воїнство, оскільки гродська канцелярія не діяла після 1 червня. Причина цього була одна – конфедерація у Вінниці втратила владу під наступом російських військ, які блокували ворога по лінії Львів-Вінниця.

Конфедерати старалися прорвати кільце і пробитися до Білої Церкви. Шлях їх лежав через Надсобчанський край до верхів'їв Росі. Маршалок Пуласький, розмістившись обозом в Погребищах, послав звідси відозви до жовнірів української партії Воронича, чий компутовий хоргов ви врешті рушили до Погребищ і з'єдналися в кінці квітня з конфедератами.

Слід уточнити, що події відбувалися дещо південніше (на вододілі Собу і Росі). Вероніка Кребс, врятована І. Гонтою донька коменданта Умані, згадувала, що на початку квітня в Спиченці (село лежало на півдорозі між Зозовом і Погребищами) приїхав старий Пуласький із синами, оголосив себе тут маршалком Барської конфедерації, забрав у Воронича частину його компутового війська і направився вглиб України. Про перебування Пуласького в Спиченцях він сам писав в одному зі своїх листів.

З-під Погребищ це військо, куди входили і 12 компутових хорогв, рушило в межі Київського воєводства. 5 квітня Пуласький уже був у Білій Церкві. Російський командуючий Кречетников 2 травня наказав генералу Подгоричани відрізати Пулаському шлях від Білої Церкви до Бару. Російські війська опанували Надсобчанським краєм, обложили Бердичів і конфедерати ледве пробрилися до Бару (напевно, через Прилуку, де пізніше була москальська тюрма). Про це маємо запис у літописі вінницьких капучинів: «14 травня вранці до Вінниці прибув з Прилуки маршал Пуласький».

Про останні дні конфедерації літопис повідомляє: «7 червня до Вінниці прийшов загін козаків чисельністю понад 800 осіб на чолі з Дединським та Дубиною. Це були козаки польського війська».

Барський конфедерат

Продовження. Початок на стор. 3

7 червня вони вирушили з Вінниці в Бердичів на допомогу конфедератам. Козаки мали допомогти Казимиру Пулаському, якого облягли в Бердичеві російські війська, але під Козятином вони розбіглися».

Таким чином, конфедерація у Вінниці і окрузі панувала від 10 квітня до червня 1768 р. (можливо, до 8-го, тому що польські війська вийшли звідси 7-го, а 10-го росіяни уже обложили Бар). На теренах сучасної Вінниччини активні військові дії тривали до 20 червня, коли спільними діями російського і вірного королеві коронного військ був штурмом захоплений Бар.

КОЛІВЩИНА НА БРАЦЛАВЩИНІ

Невдачі конфедератів пояснюються не лише втручанням росіян, але й запеклим народним повстанням, що отримало назву Коліївщина. Було два основних напрями проникнення коліїв до наших країв: північний – Чорним шляхом і південний – Уманським. Після оволодіння Уманню 10 (21) червня 1768 року гайдамаки наприкінці червня – на початку липня взяли Гранів, Теплик, Дашів, Тульчин, Гайсин, Ладжин та інші поселення на теренах Вінниччини. Мабуть, від тих часів один з лісків під Ладжином зветься Гайдамацьким. Також дійшла легенда про гайдука графа Потоцького козака-богатира Чернегу, який на мосту через р. Сільниця перепинив шлях

1768 РІК НА ВІННИЧЧИНІ

Данило Нарбут. Максим Залізняк, 1992 рік

зайдам і своєю довбнею поклав близько сотні озброєних шаблями конфедератів.

Окремо хочеться сказати про менш відомий північний гайдамацький маршрут. Раніше гайдамаків підстерігали на Чорному шляху, який проходив і через Вінниччину. Так, 13 грудня 1763 року на постої в Прилуці перебу-

вали війська «партії української» під регіментом воєводи Київського: четверта хоругва каштеляна серпського (поручник Любек), десята хоругва каштеляна поляновецького (поручник Квасневський), одинадцята (поручник Словицький) і хоругва Мацея Полетілло. Але в 1768 році шлях виявився не прикритим.

Лише конфедерати відступили через Погребище, як «гайдамаки під проводом Пташника і Дяченка опанували містечком, що їм легко вдалося, бо надвірну міліцію Станіслав Фердинанд Ржевуський надіслав в розпорядження Барської конфедерації... Костьол був пограбований; в замку і містечку багато крові пролилося...».

Мабуть, ці ж гайдамаки підійшли до Турбова і стали загрозувати Вінниці, про що в літописі тутешніх капучинів зазначено: «Справдилися чутки про нашествя гайдамаків. Шляхта, народ та євреї залишали Україну, тому що розбійники не поважали ні віку, ні сану, знущалися над усіма. В Лисянці одного францисканського монаха побили, другого прибили до смерті, третього вбили. В Тульчині одного домініканця вбили, іншому пощадилася втекти. Багатьох повбивали в Турбові та Тетієві. В Умані загинуло близько чотирьох тисяч, у тому числі четверо василіан і один капелан, якого повісили на дверях його помешкання. Козаки, підрубавши частокіл, увірвалися до міста. Поставивши біля міської брами сторожу, вони кинулися в місто і почали без пощади бивати всіх, хто переховувався у костьолах та церквах. Вдалося втекти лише невеликій жменьці світських людей та чотирьом василіанам...».

Іван Гонта в альбомі Амвросія Ждахи

23 червня у Вінницю надійшла звістка, що кровожерливі недолудки вже у Турбові, розташованому за дві милі від Вінниці, і що вони й там убили євреїв та католиків. Ця звістка викликала у Вінниці переполох. Місто покинуло все населення. Залишилися лише руські. Отці домініканці, єзуїти і капучини теж виїхали, залишивши для охорони костьолів та монастирів тих, хто був готовий прийняти смерть. У кількості 14 осіб ми знайшли собі притулок у Старокостянтиніві і прожили там вісім днів. Одержавши звістку, що небезпека минула, ми залишили Костянтинів. 12 липня ми, дякувати Богові, щасливо прибули до Вінниці і живемо надією на Його опіку в майбутньому...».

У Вінниці повісили двох гайдамаків, яких напучував єзуїт Мокрицький («Вінницький капучинський монастир». В., 1995, с. 39–41).

Таким же чином постраждав Животів на східних рубежах Ли-

сіма Залізняк взяло штурмом місто Умань. До повстанців приєдналося кілька сотень козаків на чолі з сотником Іваном Гонтою. Про те, що Гонта побував зі своїми гайдамаками в нашому краї, збереглася розповідь про Гонтину криницю в селі Медівка.

*Може то легенда, чи билиця?
Наче пісня наша чарівна,
Є в Медівці Гонтова криниця,
Не міліє сотні літ вона.*

(В. Огороднік. Криниця Івана Гонти).

Гайдамацький ватажок Залізняк після захоплення Умані розіслав соратників здобувати Дашів, Монастирище, Гайсин та інші міста. У Теплик, де повалили польську владу, Залізняк призначив старшим над Теплицьким ключем Федора Осадчого, «аби він мав та інші громади ключа того містечка в доброму стані тримав: як то, аби мав владу судити, радити і у всіх випадках добре справувати». Набіг на турецьку Балту став потім приводом для російсько-турецької війни. За повідомленням журналу «Киевская старина», Брацлавщина і Липовець перетворилися в опору загонів Залізняка та Гонти. У восьми-

Данило Нарбут. Іван Гонта, 1992 рік

повецького краю: «Кс. Сабба Божкевич, парох уніатський голотківський, спочатку підстрелений, потім писами був заколотий. Кс. Корнелій Шпановський, декан кальницький, від розлюченого гайдамацтва постраждалий, битий і дуже катований був визнаний за неживого одним парафіянином милосердним, ким за місто вивезений і врятований» (Акт Львівський, т. 1, с. 172).

Існують перекази, що кількатисячне військо під проводом запорізького козака Максима Залізняка, ідучи походом з Холодного Яру на Умань, пройшло через Оратів. Сотні наших земляків приєдналися тоді до повстанців. У червні 1768 року військо Мак-

томній «Історії Української РСР» на карті з позначенням території, охопленої «Коліївщиною» Липовець стоїть на її західному краю. А в Подністров'ї, на межі Чернівецького та Ямпільського районів знаходиться Гайдамацький яр, оголошений разом з легендарною Бушою одним із чудес Вінниччини.

Про основні події «Коліївщини» на Черкащині і південній Брацлавщині написано багато, а ось про барвисті епізоди гайдамаччини на Липовеччині мало хто знає. Між тим, як пише давній автор, «І в Липівці теж не обійшлося без кровопролиття». За даними рукопису Сохаржевського: «Колії туди впали і учинили різню».

Сергій Васильківський. Уманський сотник Іван Гонти. Картина до 1917 року

Можливо, це був загін Івана Ведела, який, за свідченням Олексія Бугаєнка в Кодеському судилищі, пройшов через Волощину, Немирів, Липовець, Чернявку, Тетіїв, Буки, Різану Криницю, Єрек.

Що ж притягувало гайдамаків у Липовецький край? Цьому сприяла торгова дорога через Прилуку–Липовець–Росошу до важливого на той час Животова. Це бачимо із допиту в Кодеському суді Грицька Дейна з Росоші і Антона Мукоїденка з Кам'яного, які займалися перевозами на шляху Пиків–Прилука–Турбів–Липовець–Росоша–Животів. З ними їхав єврей Московський за купецьким збором. Ночували в степу під Росошею і так налякали бідного підрядчика схованим списом у возі, що той здав їх як гайдамаків. Можливо, з тих часів іде недобра слава урочища Костючка–ідеального місця засідки по дорозі на знаменитий Животівський ярмарок. За переказами, розбійники також ховалися у Хановому лісі (лежить від Кожанки) і Бідовому яру (тягнеться від Богданівки).

Маємо дані про часті гайдамацькі походи до нашого краю у кривавому 1768 році. Так, Матвій Горбачук з Поділля через Гранів і Липовець повів свій загін на Кожанку і Чернявку, де «били жидів і шляхту». Отаман Рябошапка з Лубенського полку пройшов через Немирів і Липовець знову ж на Чернявку. Мабуть не випадково на цьому шляху не зачепили Росошу, адже тут залізною рукою хазяйнував посесор пан Млодецький (у нього і знайшов захист вже згаданий підрядчик Московський, а озброєна команда схопила порушників порядку).

Ці походи стали основою відомої драми І. Кочерги «Алмазне жорно». Ось як талановитий дра-

матург словами власниці Липівця графині Вількомірської говорить про напад ватаги Хмарного (одного з яскравих героїв твору):

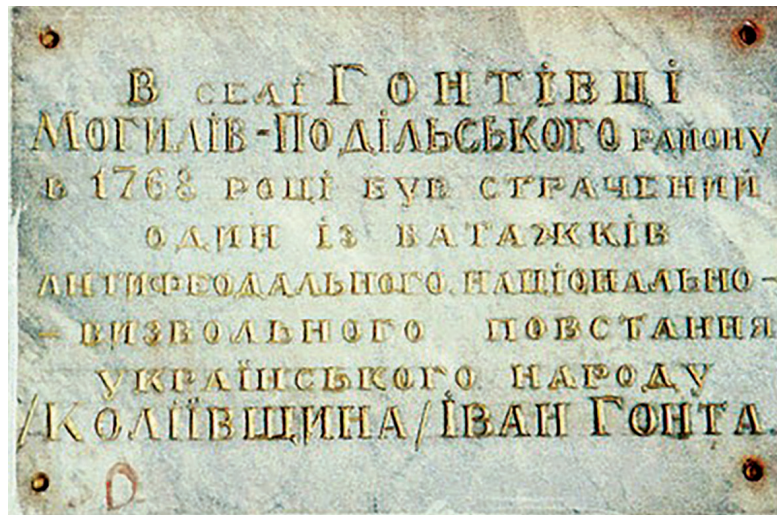
«...Гайдамаки зруйнували мій Липовецький замок – вдерлися і пограбували геть усе: золото, срібло, червоні гроші, клейноди, перли і самоцвітне каміння – все пограбували, зруйнували, спалили. Десять мільйонів золотих коштувала мені ця шкода, але гірш за все – це втрата славетного алмаза, що важив 23 карати і був першим каменем на Україні і в цілій Польщі».

Дослідники виявили участь у гайдамацькому русі жителів Гайсина, Дашева, Китайгорода, Копіївки, Липівця, Леух, Пархомівки, Теплика та ін. населених пунктів східної Брацлавщини. Повстанці здійснювали напади на Дашів, Іллінці, Животів, Жорнище, Липовець, Оратів, Погребище, Турбів та інші містечка.

В умовах дефіциту письмових документів цікаві дані із усних народних джерел почерпнула краєзнавець з Іллінецького району Ольга Рудник. Зібрані дані про бази повстанців біля Слободища – урочища Шилово, Горбов, біля Талалаївки (Василівки) – урочище Гайдамаково, де табір місцевих селян-гайдамаків існував у 1731–1769 рр.

Під час Коліївщини у Талалаївському таборі базувався загін повстанців з Василівки, Талалаївки, Пархомівки, Хрінівки, Лисої Гори, Юрковець. Його очолював сотник Іван Сич. Скільки було в загоні людей – точно не відомо,

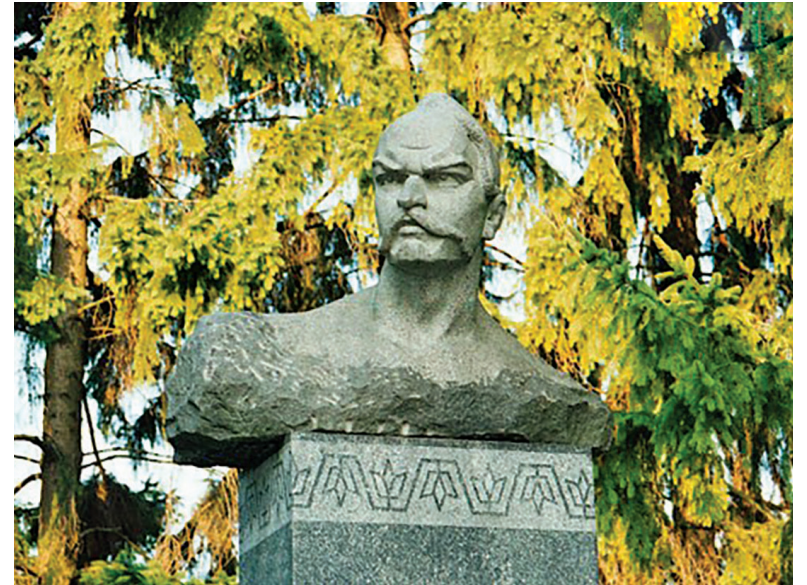
але отаборились вони на площі до шести гектарів, укріпивши її за зразком Запорозької Січі: висока дерев'яна огорожа із загострених паль оточувала табір, на чотирьох вуглах якого були сторожові вежі. З північної та південної сторін фортеця мала в'їзно-виїзні ворота, оковані для міцності залізом. У центрі табору на схилах невеликої річки було споруджено шість продовгуватих будинків житлово-господарського призначення, а на пагорбі стояла невелика дерев'яна церква. Внизу біля річки працювали кузні, де ковалі виготовляли зброю для повстанців. З південної, східної та північної сторін табір оточував густий ліс, а його західна частина виходила до греблі-ставка, який закінчується, переходив у луг з непрохідним болотом-трясвиною.

Гонтівка. Меморіальна дошка Івану Гонти

Іван Гонти. Картина сучасного художника

Бюст І. Гонти в с. Гонтівка

Однак взяти місто тоді вони не змогли.

В «Описі Коліївщини віршем від Даровського і Мих. Грабовського» («Україна давня і сучасна») про ті події написано так:

«Року 1768 завітали до Дашева в кривавій гостині так звані колії: шляхта тутешня схоронилася до оборонного замочку у селі Копіївці; хотіли вони добути замочок, але доп'яти того не змогли».

Підтвердженням того, що Дашів ставав об'єктом бойових дій гайдамаків, свідчить значне скорочення кількості єврейського населення: у 1765 р. до початку Коліївщини в містечку проживало 406 іудеїв та 706 в кагальній окрузі, а в 1776 р. після придушення повстання – тільки 273.

Постраждала і дрібна польська чи окатоличена українська шляхта, яка масово орендувала землі разом з кріпосними селянами у великих землевласників-латифундистів. Імовірно, це їхні останки з пробитими черепами, в тому числі дитячі, виявлено під час проведення у 1980-х роках будівельних робіт біля храму Архистратига Михаїла в селищі Дашів. Ця церква у XVIII ст. була уніатською. За дослідженнями благочинного Іллінецького району, кандидата богословських наук, батьшки Григорія Сяби, половина населення Дашева була вирізана повстанцями в 1768 р.

Старожили оповідають, що Гонти із загоном гайдамаків у 1768 р. стояв деякий час табором біля села Борисівка. Звідти він здійснював напади на Іллінці, Павлівку та інші села. З Борисівки Гонти нібито пішов до Могилева-Подільського. Перекази про базування загону Гонти біля цього села подає краєзнавець XIX ст. Л. І. Похилевич.

А скільки урочищ пов'язано з іменем відважного ватажка тільки в Іллінецькому районі: Гонтово між селами Копіївка, Вербівка, Бондури, Гонтова тасьма – дорога в Генеральському лісі біля с. Хрінівка, Гонтова поляна з двома велетніми-дубами біля с. Борисівки, Гайдамацькі яри або урочище

Табір був добре замаскований природою та людьми і постійно охоронявся повстанцями. Його існування трималося в таємниці, і випадкові люди туди не потрапляли. Проїхати до гайдамаків можна було лише вузькою лісовою дорогою, що вела в укріплення від села Талалаївка. За переказами старожилів, табір одного разу відвідав сам ватажок Коліївщини Іван Гонти. За тими ж переказами, у 1768 р., коли розпочалося найбільше гайдамацьке повстання Коліївщина, загони Івана Гонти нібито ішли човнами по Собу з Гранова до Дашева.

Іван Франко у своїх «Матеріалах до історії Коліївщини» писав, що різні ватаги гайдамаків, розходячись від Умані, мордували панів і жидів у найбільших селах і містечках нашого краю: Гранові, Теплику, Дашеві, Гайсині та ін.

Максим Залізняк відправив у Гранів на допомогу Тройницькому керівника одного із загонів Тилика. А вже з Гранова повстанці по Собу ішли до Дашева, де за стінами замку заховалося багато євреїв та польської шляхти. Гайдамаки певний час стояли в лісі на правому березі річки. Там був великий земляний окоп часів Хмельниччини, і повстанці використовували його як табір, а потім спробували штурмувати Дашів зі сторони села Копіївка.

Продовження. Початок на стор. 3

Гайдамака біля кринички в Сорочанському лісі, що розташований західніше с. Хрінівки, річка Гонтівка, що протікає через села Талалаївка та Хрінівка, Гайдамацький яр біля Слободища та ін.

За домовленістю правителів Росії та Речі Посполитої Катерини II і Станіслава Понятовського російські війська взяли участь у придушенні Коліївщини. Підрозділ солдатів на чолі з генералом Кречетніковим був розквартирований в Іллінцях та навколишніх селах. Звідси направлялися команди росіян для розгрому загонів повстанців. Так, на південній околиці Липівця показують курган Гайдамацька могила, де нібито поховані захисники міста. В Теплик було введено 2 ескадрони царських військ та 80 козаків на чолі з полковником. А 29 червня (10 липня) 1768 р. генерал-майором Михайлом Кречетніковим було відправлено лист з Брацлава до князя Миколи Репніна, що 24 червня (5 липня) загоном генерал-майора Підгорочани рушили з містечка Лінці до Монастирища, а полковника Гурьєва – в Умань, яким наказано забрати гайдамаків під караул. Сам М. Кречетніков 27 червня вирушив з Линець до Брацлава.

На брехливому банкеті 26 червня (7 липня за н. ст.) 1768 р. під Уманню сталося захоплення повстанців разом з їх керівниками. Лише сотник Пантелеймон Уласенко із малолітнім сином Гонти зміг через Ямпіль врятуватися на молдовській землі. У полон взято 735 повстанців. Як зв'язував 6 липня 1768 року командувач російських військ у Польщі П. Апраксін, 74 гайдамаки захопили у Граневі (14 запорозьких козаків і 60 – з Умані). Всі вони передавалися представнику Польщі реґіментарю Браницькому, а той займався покаранням гайдамаків у різних містах Поділля (в т.ч. у Вінниці). Кат Коліївщини і Барської конфедерації Ф. Браницький наказав стратити у Вінниці 700 гайдамаків. Частина повсталих скарано на смерть в Могилеві-Подільському, Цекинівці, Шаргороді та ін., де вони нещадно розправлялися зі шлях-

1768 РІК НА ВІННИЧЧИНІ

Білий камінь на Чечельниччині – село гайдамацької слави

тою та євреями. На протязі 5 років винні і невинні українці зазнали страшних жакіть в Кодні на Житомирщині від ката гайдамацького руху Стемповського. Народна пам'ять про ту катівню відобразилася в приказці-прокльоні «Бодай тебе Кодня не минула!»

Серед закатованих були окремі мешканці сіл та містечок східної Брацлавщини. Їхні прізвища є в переліку «Архіву Коденських справ». Це були Федір Дубина з Китайгорода, Тихін Задорожнюк, Грицько Гребіненко, Михайло Бондар, Андрій Скляр, Андрій Пробийголова, Антон Хімиченко, Ілько Адаменко, Василь Біліненко з Дашева, Іван Гіренко, Василь Тимошенко з Рахнів-Дашівських, Андрій Козюк із Дзюринець-Дашівських, Шимон Куліковський зі Слобідки-Жорницької, Яків Грошенко з Кальника, Василь Ілашук з Неменки під Лінцями, Андрій Кужурина, Грицько Майбороденко з Гунчі під Грановим, Яків Семеняк, Грицько Овчеренко, Прохор Корнієнко з Животова, Федір Рінченко з Погребища, Іван Лисий та Іван Хміль з Балабанівки, Яків Пастух з Ружичні-Животівської, Максим Тихохід з Попівки-Животівської, Андрій

Конопельчук із Закриниччя-Животівського, Семен Ткач з Очеретні, Федір Дізловий, Дмитро Тіктор (Тинтар), Іван Замковий, Антон Швець, Корній Коваль з Пархомівки, Федір Димов, Яків Ярошенко, Грицько Завалюк з Липівця та ін.

СТРАТА ІВАНА ГОНТИ

У с. Серби біля Могилева-Подільського не пізніше 13 (25 по н. ст.) липня 1768 року закатовано Івана Гонту – одного з керівників Коліївщини. Його останки повісили для остраху на браму Могилева-Подільського та інших 13 міст України.

Іван Гонта походив із селянської родини села Росошка на Уманщині, яке належало Потоцькому. Служив у надвірній міліції графа С. Потоцького. Завдяки своїм військовим здібностям Гонта вже у 1757 році стає сотником надвірних козаків. Губернатор Умані Младанович надав Гонті у володіння села Росошку і Орадівку.

Незважаючи на те, що Гонта посідав помітне місце у шляхетському оточенні, він залишився вірним своєму народові, його інтересам. Губернаторові довго доносили, що Гонта має зв'язки з гайдамаками, але він настільки обережно й розумно поводився, що губернатор не знайшов достатньо фактів для арешту. Але як тільки загін повстанців на чолі з Максимом Залізником наблизився до Умані, щоб оволодіти цією опорною фортецею шляхетства, до нього зразу ж перейшла частина надвірної козацької міліції на чолі з сотником Гонтою.

«Я бачу, як Гонта по-приятельському вітається з начальником цього натовпу, цей начальник – Залізник», – так з відчаєм вигукнув інженер укріплень уманських, що стежив у підзорну трубу. В червні 1768 року Залізник і Гонта легко взяли Умань. Тут на раді Залізник був проголошений гетьманом, а Гонта – уманським полковником.

Занепала Польща не в силах була впоратися з обуреним народом. Але тут на допомогу шляхті прийшов російський уряд. Катерина II на цей раз забула про те, що вона є захисницею православ'я. На допомогу Польщі вона прислала військо з Новоросійської губернії, з Лівобережної й Правобережної України.

В Умань генерал Кречетніков послав полк донських козаків на чолі з полковником Гур'євим, який провокаційними методами схопив Гонту і Залізняка. Незабаром перед Гур'євим лежали близько 900 зв'язаних повстанців, в тому числі Гонта і Залізник, котрим зразу ж дали по 300 палиць.

Покриті язвами, вони лежали у ямі і їх тричі на день їх катували. Але потім Гонту ще з 846 гайдамаками було передано на розправу польським панам, відвезено у Серби, де була головна воєнна квартира шляхти.

Під охороною московських військових частин поляки відставили Гонту до головної квартири польських військ в містечку Серби біля Могилева над Дністром.

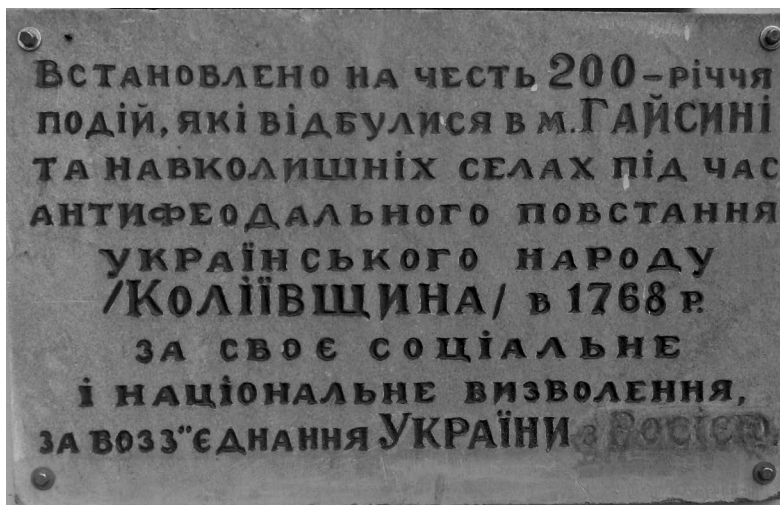
Московський генерал Кречетніков передав полякам на суд трьома групами 1954 захоплені ними в полон українських повстанців.

Глибокі ями у Сербах, сліди яких ще можна й бачити досі, є свідками страшних часів XVIII століття. Вони були наповнені міцно пов'язаними людьми, яких морили голодом і тьмою. Після знущань і страти вони наповнювалися трупами. Лежачих охороняла піша і кінна польська армія. Тут же скрізь були рясно розміщені шибениці, які ще до вироку військово-судової комісії підказували нещасним, що життя їх повисне там.

Посередині стояла найвища шибениця. Це вона була відведена для Гонти. Під лісом у розкішних палатах із зграєю чиновників розмістився сам ловчий коронний Браницький, що приїхав сюди спостерігати страту повстанців. Він влаштував обіди й вечері, куди запрошував околицьню шляхту. Більше двох тижнів розважались тут зойками, стогоном жертв.

За вироком суду 700 чоловік було повішено в різних селах південно-західного краю, а керівники, за словами Браницького, підлягали «найжорстокішій страті для прикладу», Гонта – насамперед.

Після проведення інквізиційних тортур, йому було прочитано присуд польського військового суду в Кодні. За постановою суду катування Гонти мусило відбуватися 14 днів. В перші 10 днів йому повинні були вирізувати щоденно по смузці шкіри, на 11 день від-

Гайсин. Меморіальна дошка до 200-ліття Коліївщини

Гайдамацький яр на Ямпільщині

рубати обидві ноги, на 12-й обидві руки, на 13 – вирвати серце, на 14 – врубати голову. Правда, страту було «пом'якшено», на третій день Гонта відрубали голову, а решту мордувань робили на трупі. Напевно, самі кати не витримали мужності українця і не змогли до кінця дотриматися жахливого судового рішення. Частина тіла Гонти прибили на шибеницях у 14 містах України.

Гонта, як розповідають мемуари, йшов на страту і зносив усе спокійно, навіть жартував. Всі мемуаристи підкреслюють, що Гонта вів себе під час звірських тортур надзвичайно мужньо: він ані стогнав, ані прохав помилювання, але ще й посміхався, коли з нього дерли шкіру. На допиті при інквізиційних тортурах заявив: «Знаю, за що гину, й не жалію!» Коли кат одірвав смугу шкіри і кров бризнула на обличчя, Гонта зовсім не зреагував, а коли відірвав ще одну, він уголос сказав: «Ось казали, що болить, а воно нітрохи не болить, так наче воші кусають». З Гонти зняли 12 смужок шкіри.

Останньої ночі перед стратою один з охоронців звернувся до Гонти: «Пане полковнику, завтра все земне буде закінчено для вас: чи не знайдете можливим залишити на згадку небагатому воякові, котрий є з вами при останніх ваших хвиликах?»

– Охоче, – відповів Гонта, – нагадайте мені завтра я вам подарую поясок. І наступного дня, як той нагадав, Гонта сказав: «Я не забув. Перша смуга шкіри, котру зніму з мене нехай служить вам

Дашів. Церква біля поховання середини XVIII століття

з московським військом, зустрів панцерну сотню регулярного польського війська під командою капітана Камінського й розгромив її так, що лише кільканадцять шляхтичів урятувалось від смерті втечею, або сховавшись у бур'янах. Така доля зустріла й інші частини польської регулярної армії, що прийшли із заходу на охопленій повстанням терен Правобережної України. В листі з Поділля, висланого до Львова 12-го серпня 1768 р., інформовано: «Обивателі подільські й українські (польська шляхта Подільського, Брацлавського й Київського воеводств), забезпечені універсалом ясновельможного Браницького, повернулися до своїх маєтків, й одні були вирізані бунтівниками, а другі втечею ледве врятували своє життя».

горою, але чому – ніхто не міг пояснити. Думаю, саме тут відбивалися гайдамаки від російських та польських карателів.

Розповіді про гайдамаків передавалися з уст в уста, обростали легендами, польсько-український поет – уродженець Іллінців Северин Гошинський у 1828 р. показав стихію Коліївщини у своїй поемі «Канівський замок». Після закінчення каральної експедиції царських військ гайдамаки колишнього Талалаївського табору і далі нападали на панські маєтки, продовжуючи збройну боротьбу до 1775 р.

В усній народній творчості жителів нашого краю теж відобразились епізоди гайдамаччини, у яких кріпосні селяни і в XIX ст. поклали надії на нових керівників повстанців, як колись Іван Сич з Талалаївського табору:

*Нема коваля Сича,
Щоб скував мені меча.
Є сокира його рук,
Стережись, вражий гайдук!
В лісі темнім не помру
В Гайдамацькому яру.
Там меча мені скують,
А з сокирою приймуть.
Талалаївським шляхом
Йшли і піші, і верхом.
Мов коршуння із-за хмар
В Гайдамацький рідний яр.*

У тому ж 1768 році востаннє на Чорний шлях ступила орда. Союзник конфедератів хан Крим-Гірей дійшов до Животова, на той час уже сплюндрованого гайдамаками отамана Серединенка, і, як пише Е. Руліковський: «тут же отримав недостатню відсіч через брак гармат».

Турецько-татарське військо разом з конфедератами здобуло Чечельник і Бершадь, на що 25 лютого 1769 року немирівський сотник Андрій Письменний з 18 старшинами з Тульчина, Умані, Брацлава, Чечельника та інших містечок внесли у Вінницьку гродську книгу маніфест про кривду від нападників: «... Ми з 1768 року, тобто від початку барського шляхетського заворушення, зазнаємо великих утисків та гноблення у власних маєтках та насильне втягнення деякої частини козаків на службу цій Бар-

ській конфедерації. І так усе це ми терпляче переносили, бо вищезгадані бунтівники, як це усім відомо, вдершись з кордонів Оттоманської Порти і з'єднавшись з оттоманським турецьким та татарським військом, недавно також з частиною турецького та татарського війська і звідти повернувшись назад у Польщу, розташувалися незабаром у Чечельнику та Бершаді, де безжалісно забирали у нас останні харчі. А також насильно вербували на службу козаків. Жоден християнин не захоче бути спільником мусульманина. Нарешті, не задовільнившись цим нашим великим нещастям, татарський хан з усім своїм військом, вступивши в Смоленщину з Нової Сербії, а при поверненні через Польщу вздовж російських кордонів у напрямку Саврани і Балти спалив багато сіл. Тому не слід сумніватися в тому, що він не шанував християнських церков згідно з порядком нашої релігії. Звичайно, намагалися з великою наполегливістю нищити і знущати над нашими побратимами і рідними, а також, забираючи з усіх місцевостей, де проходив з військом згаданий хан, молодих людей обох родів або, точніше, статей, вести до своїх кордонів. Під час великих морозів немало забраних невинних замерзло. Вони закінчили свої жорстокі дії тим, що в деяких місцях вбивали усіх без винятку людей обох статей і, закривши до п'ятдесяти чоловік в хату, підпалювали...»

Врешті, все закінчилося поділами Польщі, анексією Криму та

ліквідацією української козацької вольниці. І все ж опір продовжували загопи Устима Кармалюка, якого відомий краєзнавець Володимир Вовкодав назвав «останнім гайдамакою». Їхніми життями стелилася дорога до майбутньої незалежної України.

На Вінниччині Коліївщина та її герої майже не увіковічені. Крім бюсту І. Гонти в Гонтівці, є ще меморіальна дошка на Гайсинському будинку культури, відкрита до 200-річчя повстання. Очільник відновленого Могилівського козацького полку Микола Крижанівський задумав свій проект пам'ятника уманському полковнику – без відрубаних ноги і руки. До 250-річчя Коліївщини у Гонтівці планувалося встановити окремий меморіал, але в інших місцях гайдамацької слави ця пам'ятна дата пройшла б непомітно, якби не філателістичний марафон до цієї події. Автор цих рядків виготовив філателістичні конверти про пам'ятні місця гайдамаччини на Вінниччині і власну марку «250 років Коліївщини на Вінниччині». Відомий київський філателіст Олександр Канівець очолив їх поштове гасіння в 25 населених пунктах області. Слава патріотам минувшини і сучасності!

Олександр РОГОВИЙ,
почесний краєзнавець України,
заступник голови обласної організації
НСКУ, начальник архівного відділу
Липовецької райдержадміністрації
Вінницької області,
заступник голови Вінницької
обласної організації АСФУ по зв'язках
з козацтвом, генерал-осавул козацтва

Липовець. Гайдамацький дуб і знак Борцям за волю України

поясом». У страшних муках закінчив Гонта боротьбу за свою неньку Україну. Іще багато років вітер ворухив волосся на засохлій голові Гонти, прибитій до стовпа в Могилеві-Подільському.

ОСТАННІ ГАЙДАМАКИ

Гайдамацькі загопи гуртувалися в районі Томашполя для порятунку І. Гонти, але не змогли пробитися крізь заслони ворожих військ. У селі Білий Камінь на північ від Чечельника відділ коліїв силою близько 150 бійців, який відступав після важкого бою

А табір під Кабатнею-Василівкою в Присоб'ї стали оточувати російські війська. Побачивши, що противник переважає повстанців кількісно, вони не стали чинити опір росіянам, а малими групами непомітно покинули свою фортецю. Гайдамаки захоувалися в лісових хащах і майже не постраждали. А табір того ж року було зрівняно із землею. Мабуть, колії сотника Івана Сича відступили на південь, бо в уже згаданому селі гайдамацької слави Білий Камінь ще через сотню літ одна зі скель звалася Сичовою

Бар. У 2018 р. відкрита меморіальна дошка конфедератам

...Зазираючи до підручника з природознавства, я зрозуміла, чому моя онука – четвертокласниця не любить цей предмет. Адже то потрібний злочин – ТАК писати підручник: супроти природи, супроти бажання дитини навчатися і навіть супроти самої української мови – до всіх цих трьох субстанцій може виникнути шалена відраза, з раннього дитинства...

Науково-популярна література, звісно, не може замінити підручник, але може бути певним паліативом.

Андрія Топачевського свого часу врятували батьки-біологи (адже і для нашого покоління підручники не були захопливими): батько – академік Олександр Топачевський, колишній директор Інституту гідробіології НАН України, мама – Марія Макаревич, доктор біологічних наук. Залюблений у природу письменник багато зробив для популяризації, головним чином серед молоді, природничих знань – згадати хоча б деякі його книжки: «Симфонія життя» 1982 року, «Майстерня флори» 1988-го, «Літопис білого латаття» 1991-го, видані «Веселкою», та інші. Жанр їх визначено: «науково-художня книга», «документально-художнє видання». (Окремо можна говорити про два десятки його сценаріїв науково-пізнавального кіно цього самого тематичного напрямку). І метою авторською було показати взаємодію людини з природою (часто – в історичній ретроспективі) й соціально-психологічні наслідки руйнівного впливу

КНИГА-СИМФОНІЯ

Єпископський килимок «Орел». Київ, Собор святого Володимира, ХХ ст.

діяльності людини на природу, а отже й на саму себе – як її частину. Відтак – підвести юного читача до розуміння необхідності берігти живу природу як основи й умови життя людства, у прямому значенні – порятунку від загибелі.

Перед нами, переконана, унікальна книга Андрія Топачевського «З Божого саду: рослини і тварини у Святому Письмі» (видавництво «Веселка», 2016, 2-ге видання, доповнене). Тут до всіх аспектів, зазначених вище, додається і в певний спосіб керує ними, надає їм спрямування зосередженість на текстах Великої Бі-

бллі. Автор і висвітлює, сказати б, реальне земне життя різноманітних рослин і тварин, і розшифровує пов'язаний з ними символічний зміст.

У зв'язку з першим виданням книги, О. Петрова відзначала її інноваційність – саме через те, що «більшість рослин і тварин, згаданих у біблійних книгах, зустрічаємо і в Україні. Вони є свідками діянь праотців і пророків, наближають Святу Землю до нас». Наголосила й на такій особливості, доволі рідкісній (для науково-пізнавальної книги) – «на рівні духовного отверезіння»: «Книга кличе відчувати себе не одиницею, що поспішає в ритмах мегаполіса, а особистістю – частиною краси Божого саду та його благодаті. <...> Це позиція не лише інтелектуала, знавця Біблії та Природи, а й громадянина, оборонця власної країни» («День», 10 липня 2104 р.). Рішуче висловився й Д. Степовик, ведучи мову про «оригінальність задуму і ґрунтовність його реалізації»: «Не озираючись на звичайну так звану біблійну ботаніку і зоологію, автор пише про значення цих Божих створіннь як дійових осіб саме української Біблії». Критик відзначив і важливість виховних, морально-етичних аспектів у житті Людини, що їх торкається книга А. Топачевського, внесок її автора в розвиток природоохоронного руху. («Дзеркало тижня», 21 червня 2014 р.).

Зміст же усієї книги вдало передає анотація, не можу не навести її хоча б частково: «У книзі висвітлюються біблійні аспекти знань з історії, народознавства, етноботаніки, пов'язані з відкриттями сучасної науки. За задумом, це допоможе читачеві уявити цілісну картину Світу, що особливо важливо для молоді». Іншими словами, у книзі описано ті живі організми, що пов'язані не лише з Близькосхідними кра-

ями (тобто мешканці планети не лише начебто екзотичні для нас, бо й Україна не за Північним колом, нагадує автор), а й із рідною нашою Україною. Тобто Світ постає цілісним і зрозумілим для нас, а до того ж багатограним: тут справді цілий букет різноманітних наукових напрямів. Інформаційну насиченість книги доповнюють численні, зі смаком підібрані (автором і дизайнером М. Цариком) ілюстрації, серед яких багато зразків української та світової класики образотворчого мистецтва.

Справляє неабияке враження вже сам перелік природних об'єктів, а власне живих(!) істот, що про них розповідає книга: від смокви до евшана (полину), від леопарда до мартина (чайки).

Зрозуміло, простий перелік «персонажів» книги мало може сказати (хоча дещо й може). Але ж неможливо в короткому відгуку переказати сюжет кожного з них у 300-сторінковій книзі. Справді, більшість із них є нашими земляками (і це, до речі, підсилює відчуття нашої, сказати б, біологічної спорідненості з Божим Садам чи бодай близькості до нього). А в деяких сюжетах автор ніби підкидає нам загадки... До прикладу, чому сюжет про платан (і різні його види) проілюстровано аквареллю Т. Шевченка «Циганка-ворожка» – абсолютно світського характеру (над головою ворожки й дівчини-українки – платан східний, тобто чинара)? А. Топачевський наводить фрагмент Книги пророка Єзекіїля, у якій платан згадано, разом з іншими, у зставленні з «кедром на Ливані» – незрівняним за красою. Чи натякав тут на щось Шевченко – добрий знавець Біблії? Є над чим подумати...

Автор бачить світ природи у всій складності його взаємозв'язків

Геннадій Кузнецов. Малюнок на обкладинці книги А. Топачевського «Симфонія життя». Київ, 1986 р.

Обкладинка книги

і взаємозалежностей, у різноманітності виявів – і відповідно назвав свою першу книжку «Симфонія життя». Його ж книга «З Божого саду» подібна до симфонії і за різноманіттям «сюжетних мотивів», тобто багатоспектрністю розмови, і за численними інструментами, з широким діапазоном їхнього звучання. А оце, останнє, означає образність мови оповідача – талановитого письменника, який просто не здатний творити сухі нецікаві тексти. Погляньмо хоча б на деякі заголовки розділів (вони яскраво характеризують оповідну манеру автора) – мабуть, найперше читач хоче ознайомитися саме з ними: «Приймемо ячне за вдячне», «Не промини свою троянду», «Символ страдництва й моці» (Дуб звичайний), «Найсолодший з наших кленів» (Явір), «Для здоров'я і на згубу» (Мак східний), «Вінок із бур'янів» (Кукіль звичайний), «Чим завинив шляхетний лавр», «Тільки дурні страшніші» (Ведмідь бурий), «Коли тварини говорили» (Осел свійський), «Усміхніться вовкові», «Потайлива чепура» (Чапля біла велика), «Хитромудрий за родом його» (Крук), «Співи з росяної луки» (Перепілка), «Верблюжий горобець» (Струс африканський) тощо.

Власне образне мислення автор книги підсилює цитуванням фольклорних і літературних зразків. Варто навести хоча б один приклад – із розповіді про птаха на ймення одуд, що, бідолаха, «двічі згаданий у Біблії як гідота», вочевидь за своєрідний засіб самозахисту: «Напевно, таких чудасій досить, щоби не тільки бути «недоторканим» у старозавітні часи, а й здобути сумнівну славу за наших днів. Та попри його репутацію замазури, ставлення до одуда як ані жертви, ані хижака, загалом співчутливе, приязне, трохи іронічне. Кажучи: «Швендє, як одуд на леваді», любитель порівнянь мають на увазі когось яскравого, але нерішучого. Тут до речі й вірш Ігоря Калинця: «З мансарди замшілої мистець, як одуд, визирає...» При зустрічі ж у природі наша реакція від несподіванки буває миттєвою, бо частіше чуємо цього кумедного птаха, ніж бачимо. ►

Олександр Мурашко. Благовіщення. 1907–1908 рр.

Тарас Шевченко. Циганка-ворожка. 1841 р.

► З огляду на його красу і ненастирливість, помітивши раптом одуда, приємно дивуємося».

Ерудиція й художнє чуття А. Топачевського дають йому змогу, за його словами, «унаочнити біблійних рослин і тварин у національному контексті» – це видно з розповідей про їхнє життя в українському оточенні й побуті, у трактуванні їх українською народною творчістю й митцями. Варто додати: не лише українськими митцями. Наприклад, у новелі (так і хочеться назвати цю книгу збіркою новел) про ялівець (або, за народною назвою, жереп) згадано не лише гостювання Енея в Дідони, за І. Котляревським, «коли за старосвітським звичаєм «куривсь для духу ялівець». Наведено сюжет про пророка Іллу, якому ялівець допоміг відпочити й набратися сил по важкій битві й зустрітися з ангелом Господнім... І далі: «Цей біблійний сюжет 1846 року поклав на музику Фелікс Мендельсон. Праці над драматичною ораторією «Ілля» видатний німецький композитор присвятив десять кращих, останніх літ свого життя. Через півтора століття цей твір був уперше виконаний в Україні Київським симфонічним оркестром і хором під керівництвом Роджера Мак-Мерріна». (Звернімо увагу: як мудро й тонко, непомітно дослідник залучає до розмови, тобто дає юному читачеві, інформацію про явища з різноманітних сфер культури, ще й з різних часів, адже наведений приклад далеко не єдиний у книзі). В інших випадках згадуються твори світо-

вого живопису, та й багато з них, як уже мовилося, використано в розкішному оформленні книги. ...Хоч і зрідка, та все ж гортаємо сторінки Біблії, колись (власне, ще три десятиліття тому) недоступні нам. Перші рівні розуміння її – моральні Заповіді для людини у ставленні до інших людей. Книга А. Топачевського привертає увагу до наступних рівнів – взаємин Людини з Природою – з усіма Божими творіннями. Метою ж автора є, як він зазначив у передмові до 2-го видання, ще й ще наголосити, що «Біблія доводить правду нашого спілкування з Творцем. Це спілкування триває через подальше пізнання Світу, бо розум і свобода волі, якими Всевишній наділив своє сотворіння, дають людині можливість зрозуміти власну місію на Землі й нарешті пізнати Одкровення. З кожним науковим відкриттям переконаємося в тому, що тільки Віра може поєднати фізичні й духовні сторони життя, узгодити земне й вічне».

Тож книга «3 Божого саду» створює об'ємну різнобарвну картину, яка водночас допомагає ознайомитися зі Святим Письмом і, за словами автора, «не розгубитися серед інформаційної зливи, даючи разом з цим неочіненні знання для усвідомлення безмежності Всесвіту як доказу неподільності Віри й Науки».

Лариса МОРОЗ
доктор філологічних наук, професор
провідний науковий співробітник
Інституту літератури імені
Т.Г. Шевченка НАН України

ЛИЦАР МУЖНОСТІ Й ЧЕСТІ

У листопаді 2017 року у державному спеціалізованому видавництві «Україна» побачив світ роман-есе «Захисник Чернечої гори» відомого українського письменника Олександра Бакуменка, присвячений світлій пам'яті героїчних захисників Київської оборони 1941 року, пам'яті легендарного харківського студентського батальйону, оспіваного Олесем Гончарем у славнозвісному романі «Людина і зброя».

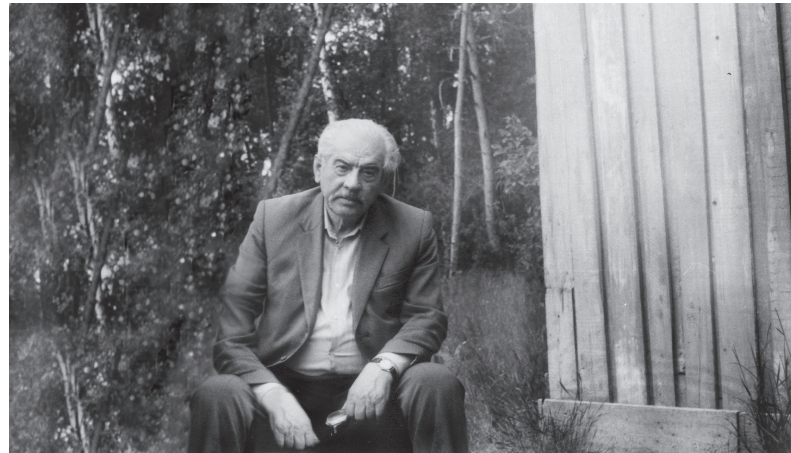
Роман-есе «Захисник Чернечої гори» можна умовно вважати продовженням твору Олесея Гончара, оскільки він приурочений до 100-річного ювілею головного героя роману «Людина і зброя», визначного українського письменника Данила Бакуменка, який у юному віці пішов добровольцем на захист рідної землі і упродовж усього життя до самої смерті виборював українську державну незалежність. Вражаюча біографія Данила Бакуменка, як прототипу образу головного героя роману Олесея Гончара «Людина і зброя» Богдана Колосовського, лягла в основу першого твору в історії української літератури, відзначеного Національною премією України імені Тараса Шевченка.

Данило Олександрович Бакуменко – ровесник мого батька. Обидва народилися 1918 року. Обидва колишні фронтовики. Його син, як і я, з першого повоєнного покоління. Певне, тому мені близьке й зрозуміле його шанобливе ставлення і до батька, і до людей, які звідали пекло воєнного лихоліття.

Цим шанобливим ставленням перейнята кожна сторінка роману-есе Олександра Бакуменка «Захисник Чернечої гори».

Вийшов роман у рік столітнього ювілею Данила Бакуменка і сприймається як своєрідна монографія про життєвий і творчий шлях відомого поета, прозаїка, перекладача й публіциста.

Сподіваюся, ті, хто мало знав письменника, прочитавши книгу його сина, переживуть неповторні миті знайомства з людиною

Данило Бакуменко, 1993 рік

особливої мужності й честі. Я ж познайомився з Данилом Олександровичем спочатку заочно – коли за державним направленням після закінчення факультету журналістики Київського університету в червні 1973 року почав працювати в письменницькій газеті «Літературна Україна».

Мої старші колеги з якоюсь особливою повагою, хоч і не без помітної обережності й остраху (часи тоді були непевні, хрущовська відлига закінчилася, почалися арешти й переслідування інакомислячих, дисидентів), розповідали про бурхливі спілчанські збори, на яких Данило Бакуменко – єдиний із присутніх – сміливо виступив на захист молоді тоді поетеси Ліни Костенко і цим своїм мужнім виступом відвернув загрозу від Ліни Василівни, яку за її громадянську позицію мали виключити зі Спілки письменників. Невідомо як би склалася доля нині знаменитої поетеси, якби вона опинилася поза Спілкою. Нею тоді зацікавилися б так звані «компетентні органи». А результати їхніх зацікавлень добре відомі. Згадаймо хоч би арешт і довгі роки тюрми та заслання одного із найяскравіших письменників воєнного покоління Миколи Руденка...

Отак почалося моє спершу заочне, а потім і очне знайомство з Данилом Бакуменком. Згодом я не раз чув його виступи на пись-

менницьких зібраннях, зустрічах із читачами, на декадах і днях літератури, а в останні роки життя Данила Олександровича ми були навіть сусідами – мешкали в одному будинку по вулиці Олесея Гончара (тоді Чкалова), де й досі родять посаджені і виPLEKані ним абрикоси.

Стриманий, шляхетний, доброзичливий, байдужий до всіляких посад і пристосовницької кон'юнктури і водночас принциповий у ставленні до подій літературно-мистецького життя письменницької Спілки – таким запам'ятався мені Данило Олександрович Бакуменко. Таким постає він і в книзі свого сина, і в спогадах колишніх однокурсників із філологічного факультету Харківського університету – Олесея Гончара, Дмитра Білоуса, Григорія Тютюнника.

Та чи не найпереконливіше сказав про Данила Бакуменка легендарний Вольф Мессінг, з яким доля не раз зводила Данила Олександровича на життєвських дорогах.

«Даниле, ви – добра людина, у вас хороші мислі, добрі думки, ви – вольова, мудра, талановита людина. Може, тому і хочу вас попередити, сказати вам правду, яку бачу, яку, на жаль, маю сказати Вам, щоб хоч якось Вас застерегти. Ваше життя – довготривале терпіння. У Вас складна доля, у Вас – трагічна творча доля. Вас переслідували службові негаразди, заздрощі, хвороби, смерть близьких людей... У житті Ви багато чого встигнете зробити, проживете майже вісімдесят років. Але Ви не встигнете зробити у своїй творчості головного, на що Ви насправді здатні. Справжнє визнання як письменника до Вас прийде після Вашої смерті».

Воістину так. Навіть єдина літературно-мистецька премія «Чуття єдиної родини» імені Павла Тичини присуджена йому по смертю. І все ж доля не обділила Данила Бакуменка. Вона подарувала йому вдячного сина, який дбайливо береже і гідно увічне пам'ять про батька.

Микола ЛУКІВ, письменник, заслужений діяч мистецтв України, головний редактор журналу «Дніпро»

Продовження.

Початок у №№ 17–24, 26, 28

Дмитро ЧОБИТ

ЗА МАТЕРІАЛАМИ
ПОЛЬСЬКОЇ ВІКІПЕДІЇ

Коментар до статті

У польській Вікіпедії є досить велика стаття «Злочин у Гуті Пеняцькій». У ній вина за знищення села цілком і повністю покладена на українців. Ні про німців, ні про гітлерівців, ні про нацистів, ні про фашистів, ні про німецький окупаційний режим, ні про німецьких солдатів третього рейху там нема й слова – лише про українців, УПА, дивізію СС «Галичина» і навіть місцевих хлопів (селян), які буцим з мішками і возами йшли з довколишніх сіл разом з дивізійниками, аби грабували «мирних польських обивателів» Гуті Пеняцької.

Стаття має 7 розділів, посилання на джерела, список літератури, кілька світлин та ілюстрацій, зокрема, вже ностальгічну для шовіністів карту Польщі 1939 року із позначенням на ній Гуті Пеняцької. Тобто і тут польські шовіністи показують місце розташування Гуті Пеняцької не на теперішній карті України, а на давній карті Польщі Пілсудського, державі, яка підступно окупувала західноукраїнські землі. Окупаційна ностальгія аж б'є через край. Хіба на такому тлі може торжествувати правда?

Ми не будемо переказувати увесь зміст цієї статті – бажаючи можуть самі її переглянути за адресою: https://pl.wikipedia.org/wiki/Zbrodnia_w_hucie_pieniackiej. Тут наведемо лише власний переклад її основних частин і розділу під назвою «Масакра».

Вступ до статті

Стаття у польській Вікіпедії так пояснює суть справи: «Злочин в Гуті Пеняцькій – вчинена 28 лютого 1944 каральна акція проти польського цивільного населення в Гуті Пеняцькій, у ході якої смерть заповдіяно близько 850 особам. Паціфікація вчинена, згідно слідства IPN (Інститут пам'яті народної – Д.Ч.) українськими солдатами 4-го поліцейського полку СС 14 Дивізії СС «Галичина» під керівництвом німецького капітана, водночас із місцевим відділом Української Повстанської армії (УПА) (найправдоподібніше сотня Дмитра Карпенка, (псевдонім «Яструб») і відділом збройним, що складався з українських націоналістів під керівництвом Володимира Чернявського».

Коментар до вступу

Подібним чином події висвітлюються в польських історичних дослідженнях та навіть офіційних урядових документах Республіки Польща, зокрема Інституту пам'яті народної та Зверненні Президента Польщі А. Дуди від 25 лютого 2018 року.

Отже основні факти польської версії подій у Гуті Пеняцькій 28 лютого 1944 року зводяться до наступного:

ТРАГЕДІЯ ГУТИ ПЕНЯЦЬКОЇ

ПРИЧИНИ, ПЕРЕБІГ, НАСЛІДКИ

The screenshot shows the Polish Wikipedia page for 'Zbrodnia w Hucie Pieniackiej'. The article title is 'Zbrodnia w Hucie Pieniackiej' with a sub-header '[edytuj]'. The main text describes a pacification action on February 28, 1944, in Hucia Pieniacka, resulting in the death of approximately 850 people. It mentions the involvement of the 14th SS Police Regiment 'Galizien' and the Ukrainian Insurgent Army (UPA). A table of contents is visible, listing sections from the event to the monument. On the right, there is a map showing the location and a small image of a monument to the victims.

1. Події трактували як злочин, а від 25 лютого 2018 р. вже і як геноцид поляків.

2. Акція паціфікаційна здійснювалася проти цивільного населення.

3. Акцію проводили українські солдати 4-го поліцейського полку СС 14 дивізії СС «Галичина».

4. Українськими солдатами керував лише один німецький капітан.

5. Разом з українськими солдатами на чолі з німецьким капітаном на мирну Гуту Пеняцьку напад ще й відділ УПА (правдоподібно, на чолі з Дмитром Карпенком).

6. В нападі на Гуту Пеняцьку також брали участь збройні відділи місцевих українських націоналістів на чолі з Володимиром Чернявським.

Ця схема подій у Гуті Пеняцькій у польських публікаціях тепер стала панівною, саме на ній 25 лютого 2018 року президент Польщі А. Дуда обгрунтував нове формулювання воєнного злочину – геноцид вчинений українцями, які у Гуті Пеняцькій вбили біля 1000 осіб «лише тому, що вони були поляками».

Як бачимо, за теперішньою польською версією село Гута Пеняцька було знищено українцями різних воєнних формувань. Про німецьких окупантів, їхні воєнні підрозділи, воєнну техніку, гармати, літаки, самих гітлерівців тут навіть не згадано – названо лише якогось «німецького капітана».

Ми ще докладно розповімо про події, які відбувалися взимку 1944 року у Гуті Пеняцькій та її околицях, розглянемо перебіг боїв у селі 23 і 28 лютого 1944 року, але спочатку зауважимо, що жоден із вищезазначених 6 пунктів польських

звинувачень не відповідає дійсним обставинам справи, а всі вони є зумисними перекрученнями історичних фактів і злісними наклепами на українців та український національно-визвольний рух. Навіщо до такого примітиву опустилися теперішні польські керманічі?

А тепер про основну частину статті про Гуту Пеняцьку у польській Вікіпедії.

Основна частина статті під назвою «Масакра»

«28 лютого 1944 року відділ 4 полку поліції СС при допомозі селян з навколишніх сіл, і згідно деяких джерел, за участі сотні УПА «Сіроманці», разом з поліціантами з Підгірців, оточили село з усіх сторін. Після пострілу ракетниці, село обстріляли; мешканці почали втікати і ховатися в льохах або завчасу приготованих схронах.

Після обстрілу до села вскочили українські поліціанти СС і цивільні українці. Втікаючих мешканців розстрілювали. Тих, хто залишився, виводили з домів і групами спрямовували до костюлу. Поводилися вони при цьому позвірячому, наприклад семидесятилітню Розалію Солтис вдарили багнетом, розпоровши їй живіт, в іншої жінки забили новонароджене дитя, вдаривши ним об мур, застрілили жінку-породіллю. Біля двісті осіб, з посеред затриманих, заховалися у пивниці або на вежі костюлу, завдяки чому їм вдалося вижити. Коли поширилася звістка, що костюл є замінюваний і має бути висаджений у повітря, виникла паніка, а замкнені двері не дозволяли вибратися назовні. У сто-

долі родини Реліхів заперли коло 40 осіб, будинок одротовано (тобто обнесено колючим дротом – Д.Ч.) і обито бензином. Замкнених спалено живцем. Зі стодоли вибралося 8–10 дівчат, яких солдати обстріляли під час втечі. Із цієї стодоли вціліла Ванда Гошньовська, дочка якої Малгожета Гошньовська-Коля, тепер очолює Товариство «Гута Пеняцька».

Кожен будинок і забудови були пограбовані прибулими з військом цивільними українцями, які награбовану здобич ладували на вози і вивозили. Під костюлом загинув керівник самооборони Казимир Войцеховський. Як стверджують свідки, його облили легкозаймистою речовиною і підпалили. Водночас, ще в будинку замордовано його жінку, дочку та євреїв, які там переховувалися. Після обіду розпочали виводити з костюлу кількадесятиособову групу, яку допроваджено до стодолів і дерев'яних господарських будівель. Потім ті об'єкти обстріляно із автоматичної зброї і підпалено.

Близько години 17 винні у кривавій паціфікації залишили село. Цілими залишилися чотири забудови, які знаходилися на околиці, костюл і школа. Нечисленні мешканці, яким вдалося вижити, знайшли притулок у Гуті Верхобужській, Золочеві та інших довколишніх місцевостях. Замордованих поховали в двох спільних могилах біля костюлу і школи.

Про паціфікацію села в дню 28 лютого 1944 інформувала українська газета «Львівські вісті», яка виходила у Львові, вона написала, що смерть у Гуті Пеняцькій спіткала 868 осіб».

Коментар до розділу «Масакра»

У наведеному розділі «Масакра» зі статті «Злочин у Гуті Пеняцькій» польської Вікіпедії є 12 посилань на джерела. У посиланні № 11 зазначено, що статтю про паціфікацію села Гута Пеняцька та загибель там 868 осіб подала газета «Львівські вісті» за 10 і 12 травня 1944 року. Мене зацікавила стаття, але розчарую читача – я дуже уважно переглянув усі номери газети «Львівські вісті» за 1944 рік, знайшов там чимало важливої інформації, зокрема, що стосується подій у Гуті Пеняцькій, але ані у вказаних номерах за 10 і 12 травня 1944 року, ані за інші числа жодної публікації про паціфікацію села Гута Пеняцька не знайшов.

Уже наступне посилання статті про Гуту у польській Вікіпедії «Слідство у справі морду в Гуті Пеняцькій» (<https://wiadomosci.wp.pl/sledztwo-ws-mordu-w-hucie-pieniackiej-6037655918034049a>) показало, що і це джерело побудоване на усіляких домислах та вигадках. А йшлося про серйозні речі – що число жертв складало від 700 до 1500 осіб. Виходить, що цифри названо без жодної аргументації. Просто так, написали – і все: хочеш вір, хочеш – ні.

Наприклад, як можна вірити такому твердженню: «23 лютого 1944 р. – члени самооборони Гуті Пеняцької відбили атаку відділу солдатів – українців дивізії СС «Галичина», які намагалися здобути село. Внаслідок загинула 3 члени цієї формації. Підтверджує це офіційна хроніка 14 Дивізії СС «Галичина». ▶

► *По-перше.* 23 лютого 1944 року усі чотири полки дивізії СС «Галичина», а саме: 29-й, 30-й, 31-й і артилерійський, який не мав номера, знаходилися на воєнному вишколі у Німеччині, тому у Гуті Пеняцькій не могли бути.

По-друге. Чому польські слідчі не навели де ця загадкова «Хроніка» дивізії СС «Галичина» надрукована? Може у слідства є її рукопис в єдиному екземплярі? То покажіть.

По-третє. У згаданому матеріалі «Слідство у справі морду в Гуті Пеняцькій» вказано, що 23 лютого 1944 року у Гуті Пеняцькій загинуло 3 члени формації СС «Галичина». Там тоді цієї «формації» не було і не могло бути, було трохи інше.

З опублікованих журналістом Сергієм Орлюком ще у 1991 році спогадів Ярослава Кузика, мешканця сусіднього села Голубиця, видно, що взимку 1944 року, німці розшукували у місцевому лісі трьох літніх своїх солдатів, які керували заготівлею дров для фронту і несподівано пропали. Труп німців знайшли у лісі недалеко від Гуті Пеняцької. То були роздягнуті до гола солдати із вирізаними на тілах свастиками. Про цю історію ми розповімо окремо, тепер лиш підкреслимо, що згадані у польському слідстві «три солдати» швидше за все є тими трьома «літніми німцями, що заготовляли дрова», а не вояками дивізії СС «Галичина».

Чим більше читаєш польські «джерела» і публікації – тим більше переконуєшся, що вони сильно вражені вірусом перекручень та незбагненної упередженості до українців, тому вимагають ретельного дослідження українською стороною та співставлення польських писань із відомими в Україні фактами та архівними джерелами.

Усього у статті «Злочин у Гуті Пеняцькій» у польській Вікіпедії міститься 33 посилання на джерела. Більшість із них мені була недоступна, але якщо серед них подібні джерела, як газета «Львівські вісті» за 10 і 12 травня 1944 року, або якась загадкова «Хроніка дивізії СС «Галичина» то виникає дуже багато запитань, насамперед до ступеня їх достовірності.

Звернення президента Республіки Польща А. Дуди від 25 лютого 2018 року, читання статті про Гуту Пеняцьку у Польській Вікіпедії то, особливо, – явна надуманість посилання на газету «Львівські вісті» за 10 і 12 травня 1944 року, спонукали мене провести власне дослідження гострої проблеми, тим більше, що про неї я теж був дещо обізнаний як краєзнавець і колишній директор Бродівського краєзнавчого музею.

Таке потрібно було зробити, бо поляки дуже активно працюють у Вікіпедії. Статті про Гуту Пеняцьку у їхньому трактуванні присутні в англійській, німецькій, французькій та інших європейських Вікіпедіях. До речі, англійський текст про Гуту втричі більший ніж польський. Так поляки промовляють своє бачення створеної ними ж проблеми та обплівають українців на цілий світ.

Невже з таким неподобством можна і далі миритися?

Далі буде

ЮСТАС ДВАРІОНАС: КОНКУРС – ЦЕ ЗМАГАННЯ ІЗ САМИМ СОБОЮ!

Навесні та влітку Україна переживає справжній бум музичних дитячих конкурсів. Яким має бути ідеальний дитячий конкурс і його менеджмент, розповів Юстас Дваріонас (Литва), відомий у світі піаніст, віце-президент Європейського союзу молодіжних музичних конкурсів (ЕМСУ).

Він належить до четвертого покоління династії музикантів і є засновником Міжнародного конкурсу юних піаністів та скрипалів ім. Баліса Дваріонаса – його дідуся. В 11 років став наймолодшим в СРСР переможцем міжнародного конкурсу в Чехословаччині – тож знається на цій темі, як ніхто. Цього року Юстас був членом журі двох українських конкурсів піаністів, які увійшли до ЕМСУ – ім. Володимира Крайнева у Харкові та ім. Володимира Горовиця в Києві. Останній з 2004 увійшов до складу WFIMC – Всесвітньої федерації міжнародних музичних конкурсів.

– Що, на Ваш розсуд, є візитівкою конкурсу ім. Володимира Горовиця?

– Звук – саме та музична спадщина Горовиця, що створює ауру конкурсу. І це є внутрішня вимога членів журі, до якої слід прагнути. На цьому конкурсі це відбулося! Були виконавці – не хочеться говорити «конкурсанти» чи «діти» – саме виконавці, які виходили на сцену зі своїм ставленням до твору, своїм баченням і творчим володінням фортепіанним звуком. Це був рояль, який плакав і сміявся, висловлював усілякі емоції – дивовижне звучання! Останнє – дуже важливий складник, оскільки Володимир Горовиць саме й відрізнявся неймовірно барвистим, виразним, промовистим звуком. На жаль, деякі діти володіли не всіма барвами інструмента.

– З яких причин, на Вашу думку?

– Може, тому, що в них не було можливості навчатися на гарних інструментах, або, найімовірніше, приділялося мало уваги звуку як мові, якою ми, музиканти, говоримо. Адже остаточний результат не означає, що тільки ті, хто перемогли – носії високої якості звуку. Це ж діти! Щось вони грають чудово, щось виходить нерівно. Національність дитини-конкурсанта чи країна походження також не мають вирішального значення – мова музики прибирає геть усі межі.

– Конкурси в Україні чимось відрізняються від інших світових?

– Існує дуже багато дитячих конкурсів різних рівнів і спрямувань, фестивалів та ко-

мерційних. Конкурс Горовиця – справжній професійний конкурс, спрямований на виявлення талановитих музикантів. Як і конкурс імені Володимира Крайнева в Харкові, він пройшов ретельний відбір у Європі з огляду на певні стандарти і критерії якості.

– Чи може дитина – з її вразливою психікою, емоційністю – пройшовши конкурс, отримати стимул і надалі рухатися вперед?

– Знаєте, Бела Барток сказав якось славетну фразу: «Конкурси – це для кінних перегонів, а не для музикантів».

Це правильне ставлення! Музичний конкурс – це не бокс, де одна дитина може вийти, вдарити іншу – і перемогти! Ні! Конкурс – це та ситуація, де кожен, перебуваючи в стані певного стресу, має сконцентруватися – і показати своє найкраще виконання. Це, передусім, змагання із самим собою! У тому є педагогічний момент – діти мусять отримати саме цей досвід і задля цього брати участь у змаганнях не один раз. Наприклад, Богдана Терлецького я чув двічі – і в Харкові, і в Києві – і мене тішило його зростання, як набутий досвід допомагав йому в наступному конкурсі.

Інший момент – конкурс і отримання (або ж неотримання) звання лауреата не є ані початком, ані кінцем музичного життя! Це тільки один крок у довгому шляху становлення музиканта. Тому дуже важливою є організація післяконкурсних заходів: концертів, участі у фестивалях. Європейський союз музичних конкурсів для юнацтва вручає приз одному з учасників, але намагається допомогти й іншим лауреатам – у концертному житті й просуванні в європейських турах.

Врешті, музикантами стають не в класах – музикантами стають на сцені, граючи в концертах! Усі ці довгі години роботи й навчання є основою, вони необхідні,

але музикантами діти виростають тільки на сцені – від одного виконання до іншого. Ця умова найважливіша, і тут необхідне особливе піклування! Добре, що VERE MUSIC FUND, заснований за ініціативою Тетяни Веревської у 2017 році в Україні, підтримує молодих талановитих музикантів індивідуальними грантами для участі в міжнародних конкурсах і майстер-класах, а також надає підтримку музичним конкурсам, які проводяться в Україні. Серед них і конкурс ім. Володимира Горовиця.

– Яким, на Вашу думку, є ідеальний менеджмент і структура дитячого конкурсу?

– Якщо ми говоримо саме про дитячі конкурси, то їх організаторам треба бути дуже чуйними і вкрай обережними. Уявіть собі страшну ситуацію, що перша премія дає можливість грати 100 концертів протягом року – молодим виконавцям неможливо буде навчатися в школі, вчити нові програми й рухатися далі! З іншого боку, є конкурси, в яких існують неймовірно великі грошові премії – і це теж погано! Молоді мають іти на конкурс не задля того, аби виграти премії, а щоб грати музику й показати себе. Якщо раптом корумпується

внутрішній настрій молодого музиканта, то ми про музику більше не говоримо, – ми втрачаємо головний сенс!

Ось чому знайти цей золотий перетин – не просто.

Мені, наприклад, дуже подобається структура конкурсу PIANALE (Юстас Дваріонас член її команди з 2013 року – А. А.) – INTERNATIONAL PIANO ACADEMY & COMPETITION SCHLOSS HALLENBURG, SCHLITZ, у Німеччині. Кілька тижнів там тривають майстер-класи для фортепіано, які проводять усесвітньо визнані професори і концертні піаністи. Вони прагнуть використовувати різні методи навчання для поглиблення техніки гри на фортепіано, аби музика та її інтерпретації звучали як мова впливу на слухачку аудиторію. Учасники проходять майстер-класи і грають на концертах – ці виступи вже є частиною конкурсу. Концертна серія «Schlosskonzerte Osthessen» – це складний і дуже насичений час для піаністів з усього світу, від 13 до 17 і від 18 до 30 років. Усі учасники виступають, як мінімум, двічі перед аудиторією. Протягом перших 7 концертів вони претендують на півфінал. У фіналі найкращі учасники отримують стипендії та концертні виступи.

Важливий момент: якщо на концерті піаніст зіграв не дуже вдало, але до цього на уроці прогрес був неймовірний, педагоги все одно бачать у ньому величезний потенціал! І коли в конкурсанта з'являється можливість виступити на наступному турі в концерті, він виявляє всі чудові якості, які були народжені в майстер-класі!

Ця модель дуже цікава й перспективна, тому що вона показує учня не тільки в момент виконання під час концерту, а й роботу і прогрес під час занять. У стислий час, інтенсивно конкурсанти отримують багато уроків і багато концертів – і це дає якісний стрибок.

– Якби зараз були дитиною, про що Ви мріяли б, ідучи на конкурс?

– Оркестр – це дуже великий магніт і безцінний досвід! Інший магніт – пізнати нових учасників: не самотньо репетирувати десь у кутку, вийти на сцену і після знову впасти в кут, а зустрітися й слухати інших дітей, знайомитися з професурою, членами журі та музикантами, що концертують. Дружба з колегами, творчі поради й набуті зв'язки можуть виявитися надзвичайно важливими!

Анна АРХИПОВА, музикознавець
Матеріал надано порталом Music-Review Ukraine (www.m-r.co.ua)

МАЙСТЕР СВІТЛОДАЙНОЇ ПАЛІТРИ

Є особистості, позначені особливою місією на землі. Вони вміщують у собі непересічні знання, фаховий рівень, уміння висловлювати важливу думку, вести за собою інших. Саме до таких людей належить народний художник України, лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка Віктор Іванович Ковтун.

Щоб зрозуміти роль Ковтуна на теренах українського мистецтва і культури, слід пройтися його життєвим і творчим шляхом. Народився художник у 1958 році в селянській родині на мальовничій Чернігівщині, в селі Мезин. Місцевість славилася збереженням народних традицій, працездатними, доброзичливими людьми. «У нашій родині завжди дотримувалися християнських звичаїв, співали українські пісні, шанували народні обряди. Українська культура, повага до наших предків сповнювали оточення, у якому я ріс. Мати завжди прикрашала оселю квітами, вишивками, розписаним посудом, уміла прищепити цікавість до прекрасного», – згадував Віктор Іванович.

Ковтун опановував художню освіту поступово, починаючи з Харківського художнього училища, де було закладене підґрунтя графічного мистецтва вчителями В. Лапіним та Г. Коробовим. Після закінчення у 1984 році відділення монументально-декоративного розпису Харківського художньо-промислового інституту, Ковтун упевнено пішов своєю мистецькою стежиною. Фахова освіта в майстерні відомих митців О. Константинопільського, О. Хмельницького, Л. Чернова сприяла прагненню філософськи осмислити дійсність, заклала підвалини світогляду митця. Працездатність, уміння поєднати народні українські традиції з

сучасними новаціями допомогли художникові створити власний творчий стиль.

Мистецькі здобутки були визнані державою: 2002 року В. Ковтун отримує звання народного художника України, посаду професора кафедри рисунка вищого закладу, де навчався та отримав диплом. Але слід нагадати про один випадок зі студентського життя Віктора Ковтуна. «На третьому курсі відбулася його персональна виставка в Художньому музеї Харкова. Ця знакова мистецька подія свідчила про природний творчий дар художни-

за шість років призначають Дійсним членом міжнародної Асоціації Академії традиційної інформатії при ООН. У 2007-му він отримує посаду академіка Брестської Національної академії будівництва, архітектури та мистецтва. Вивчення різних творчих напрямів, мистецьких течій, культури різних народів увінчалася серіями творів, у яких вирувала історія українського народу.

За всієї творчої завантаженості, Віктор Іванович знаходить час і для громадської діяльності. Він влаштовує пленери, допомагає відкривати галереї, підтри-

ка» – згадав у розмові його брат Сергій Іванович Ковтун.

Постійна творча робота, шліфування майстерності, участь у виставках, зокрема персональних, принесли митцю популярність і авторитет. В. Ковтун стає визнаним художником та громадським діячем. 1988 рік ознаменований вступом до Національної спілки художників України, а в 1996 році його обирають членом-кореспондентом Петровської Академії мистецтв Санкт-Петербурга,

мує нові таланти Харківщини. Такі риси, як людяність, чуйність, шляхетність, сформували славу високопорядного керівника, а організаторські здібності увінчані обранням В. Ковтуна головою правління Харківської організації НСХУ.

Ковтун послідовно популяризує традиції харківської живописної школи, поєднуючи успадковане з сучасними інноваціями. Поступово харківська творча спільнота з тяжінням до монументального бачення та декоративності посіла певне місце в образотворчому мистецтві України. «Можна назвати знакові виставки, у яких простежується його творче зростання. Насамперед це вернісажі в Національному художньому музеї України, Українському фонді культури, Львівській картинній галереї (нині ім. Б. Возницького), неодноразово в Національній спілці художників України», – поділився в розмові голова правління Київської організації НСХУ, заслужений художник України В. Коновал. Кожна поїздка на пленер – це свідоме розкриття непересічних історичних подій, віддзеркалення неповторних краєвидів, створення портретів яскравих особистостей. Палітра митця наповнюється гармонією, ефектами світло-тіньових рефлексій.

У серії картин із сільськими мотивами відчувається ностальгія за рідним домом. Художник детально передає селянський побут, звертається до народної творчості, яка простежується в серії натюрмортів з розписаним посудом, антикваріатом, вишиванками. У них розкривається душа митця, сповнена лірики та романтики. Він із вдячністю згадує своїх батьків, створюючи цілу серію картин, присвячених родинному життю. У різні пори року виріє сільське життя, сповнене щоденною працею в оточенні мальовничої природи Чернігівщини. Досить подивитися на картину «Додому», «Полудень», «Стара криниця» або «Березовий сік», чи суто жанрову «Шинкують капусту».

Серце митця сповнене глибокої шани до історичних джерел української культури, з особливим натхненням художник передає семантику кодових знаків, надаючи своїм творам літописного наповнення. Жінка-трудівниця, жінка-Берегиня, жінка-мати посідає особливе місце в його творчості, досить згадати картину «У батьківському домі» або «Мама Шура».

Увагу художника привертають ніби й не надто привабливі мотиви – це може бути очерет на березі річки, юні рибалки, човники, куточки пірсу на морі, але в них відчувається дивний романтичний настрій. Ковтун розкривається як майстер світлодайної палітри, який вдало розставляє кольорові акценти. Під його пензлем оживають особливою красою квітучі олеандри, мажорні волошки серед жита, бузок, омитий весняним дощем, вишукані троянди.

Є ще одна риса, притаманна саме художникові Ковтуну, це – панорамність, монументальне бачення краєвиду. Він майстерно втілює свою творчу ідею через композиційну побудову з різними лініями горизонту. Своїми картинами з вітряками, хлібними полями, пасовищами з худобою він повертає нас до класики українського живопису. Виникає відчуття величчя, ностальгія за чимось неймовірно близьким.

Що цікавить художника? Та все, що хвилює його уяву під час творчих поїздок рідною Чернігівщиною, Харківщиною, Седневом, Києвом, а також Чорногорією, Китаєм. Під час подорожей була створена портретна серія, в якій В. Ковтун розкривається як майстер психологічного жанру. Віртуозно звучить мистецьке соло художника у творах, присвячених Кобзареві, у характерних полотнах «Портрет академіка Василя Гуріна», «Портрет Посла України в Чорногорії Оксани Слюсаренко», «Кухар Надя», в образі юної дівчинки «Арабелі» та ін. Художник вдало обирає ракурс, погляд обраної на-

Віктор КОВТУН

тури, які передають щось особливе, відоме тільки авторові.

Тяжіння до монументальності, притаманне Харківській школі живопису, можна простежити в серіях Ковтунових зображень сакральних пам'яток. Досить подивитися на Софію Київську, чи Києво-Печерську лавру в різні пори року, чи на Андріївський собор, творіння відомого Растреллі, який благословляє нас своєю вишуканою красою. Серед позолоти куполів перлини українського бароко сяють акценти бірюзового та білого, надаючи картині особливої урочистості.

Ковтуна завжди приваблюють вулички старих містечок. За всієї камерності серії таких картин, у них відчувається особлива магія, пов'язана з людськими долями. Саме такими є «Вуличка старого Катора», «Вечір у Пірасті», «Свято-Покровський собор у Харкові», «Золотоглавий Київ» та ін.

Творчий проект «Антологія мистецтва Харківщини» став своєрідним підсумком досліджень, мистецтвознавчих розвідок художника, який має що сказати людям. В. Ковтун наповнив мистецьку діядему України коштовними перлинами Слобожанського краю. Прагнення прикрасити навколишній світ, прищепити люду тяжіння до прекрасного спонукали митця до неординарних вчинків. Так у місті Шостка на Сумщині він відкриває художню галерею, подарувавши для її фондів власні твори.

До свого ювілею Віктор Іванович підійшов у розквіті свого таланту як самобутній митець високого фахового рівня, для якого рідна земля та доля волелюбного українського народу є отим джерелом натхнення, яке з роками набуває особливої сенсу.

Валентина ЄФРЕМОВА,
мистецтвознавець, заслужений
працівник культури України,
володар ордена Святої великомучениці
Варвари, лауреат премії
ім. Платона Білецького
Фото надані родинною митця

ВІЩИЙ БОЯН ЗАСПІВАВ НА ЗЕМЛЯХ ДРЕВНЬОГО НОВГОРОДА-СІВЕРСЬКОГО

У Новгороді-Сіверському відбувся концерт заслуженого артиста України, видатного кобзаря Тараса Силенка. На Сіверській землі, овіяній князівською славою, землі, яку оспівував легендарний Боян, зазвучав і потужний голос гідного продовжувача традицій українських бандуристів Тараса Силенка.

Галина БАШТА

«Я хочу, щоб Ви заглибились в музику і відчували цей світ так, як відчували його наші пращури-слов'яни, які вміли говорити з природою, знали місця сили», – на початку виступу звернувся до присутніх кобзар. І ось під мелодійний супровід старосівської бандури енергетичним потоком полився протяжний переспів Аноніму XIII ст.: «Ой світло-світла, еси, ти земле Древноруськая». І мов наяву постали повноводні ріки та глибокі озера, колосисті поля та духмяні луки – вся краса нашої матері-природи. Здавалося, ще мить, зробиш глибокий вдих і можна буде відчувати всі пахощі оспіваної землі Древноруської. А слова пісні, лунаючи, і далі створюють ауру неповторної та магічної сили – сповнюють любові, дарують благодать. Як згодом поділився автор: «Ми тільки раз приходимо на цю землю, тому потрібно правильно розставляти пріоритети: любити та цінувати те, що дісталось від предків».

Досить символічно та парадоксально, що вперше в Новгороді-Сіверському в такому майстерному виконанні прозвучало і «Слово о полку Ігоревім» (сл. невідомого автора, муз. Тараса Силенка). Вміння мандрувати між епохами, долаючи різні історичні проміжки часу – це майстерність, якою Тарас Силенко вміло володіє. Автор віддає слухачеві не лише свої пісні, він повністю розкриває всю душу – це відчувається одразу, з першою нотою чудового співу.

Мотиви української бандури нагадують слухачів у світ прекрасного, непізнаного. На хвилинку закриваєш очі – і ось вже бачиш як великий воїн, Київський князь Святослав веде в бій дружину, чуєш брязкання зброї і відчуваєш атмосферу напруженості. Лише мить – і струни великого кобзаря дарують спокій – битва завершена. Таке унікальне відчуття подарувала пісня про великого воїна – князя Святослава «Ой, чи я ж то слава, чи не Святослава?» (сл. Миколи Щурата, муз. Живомила Лютого). Вслухаючись у спів Тараса, так до кінця і не можеш усвідомити – як таку тонку грань між минулим і сьогоденням відчув автор?

У репертуарі кобзаря чільне місце відведено і билині «Богатирі на заставі». Трихвилинне виконання цього героїчно-патріотичного твору змусило по-іншому переосмислити сам контекст билини, з новою силою показало міць та дужу силу славних воїнів-богатирів часів Київської Русі. Немов і не існує кордонів історичних епох – як раніше народні виконавці під супровід гуслів, наспів-

но оповідали про подвиги богатирів, так і зараз, через тисячоліття, перебираючи струни своєї кобзи, Тарас переносить своїх слухачів у світ героїчних подій часів древньої Русі.

Новгород-сіверська публіка змогла повною мірою оцінити ретельно підібраний репертуар відомого бандуриста. Від кожної виконаної української народної пісні захоплення зростає все більше. Серед історичних козацьких пісень, що звучали у виконанні кобзаря – про Нечая, про перемогу козаків Івана Виговського над москалями 1659 року біля Конотопу, про Богдана Зиновія Хмельницького, про Івана Мазепу. Не залишилася поза увагою славетного бандуриста і постать козацького полковника Іва-

на Богуна, невід'ємно пов'язана з історією Новгород-Сіверського. Адже за легендою, нескорений, безкомпромісний лицар, підступно вбитий ворогами, похований на високому пагорбі за містом. Про козацьку складову Новгород-Сіверського й згадав кобзар перед виконанням історичної пісні про Богуна.

Насичена концертна програма увібрала в себе народні пісні всіх важливих історичних періодів в Україні. Заспівав кобзар про гайдамацького отамана Швачку (історична народна пісня), про отамана Зеленого (сл. Миколи Щербака, муз. Тараса Силенка). Незабутне враження залишилося після виконання пісні періоду визвольних змагань про ватажка одного з повстанських загонів початку XX ст. – Олександру Соколовську (Марусю).

У концертній програмі прозвучала і пісня «Ніченька темная» (сл. Володимира Косовського, муз. народна), більшість слухачів відкрили її для себе вперше.

Шанувальники творчості «Віщого Бояна» вже знають, що Тарас Силенко завжди має в своєму творчому доробку щось нове та актуальне. Яскравим спалахом прозвучала пісня «На межі» (сл. Руслана Морозовського, муз. Тараса Силенка). Її слова досить влучно показали сучасні пріоритети нашого суспільства, всю правду життя.

Не оминув увагою він і добровольців, захисників України XXI століття. Потужною хвилею наостанок увірвалася пісня «Чи то грім гримить?» (слова і музика Романа Купчинського).

Тарас Силенко уособлює не тільки незламний дух народної пісні, а й пробуджує жагу до життя, торкаючись найпотаємніших струн людської душі. Від початку концерту внутрішній світ слухачів, мов кухоль, краплина за краплиною, з кожною виконаною піснею наповнювався до країв... Аж поки наприкінці не вибухнув зсередини потужною вулканічною лавою, що несла зовсім не руйнівний характер, а навпаки зцілювала силою, що її уособлює видатний український бандурист. Склалося враження, що якась частинка душі, якийсь промінь світла Тараса навіки оселився в твоїй душі. Концерт закінчився, а чудовий голос видатного бандуриста і мелодія його старосівського інструменту ще довго лунатиме в серцях новгород-сіверців.

Заслужений артист України Тарас Силенко вперше побував у нашому древньому Новгороді-Сіверському. «Відвідав місто з концертом на запрошення миського голови Олега Бондаренка, – поділився автор. – Побував у багатьох історичних місцях: в музеї-заповіднику «Слово о полку Ігоревім», на Замковій горі вразила могутня скульптура Бояна, вдалося відвідати символічну могилу Івана Богуна, що за містом». За словами кобзаря, це стало справжньою несподіванкою: «Така незаймана природа, ніякої метушні, без машин, неначе поспілкувався з Богуну наодинці». «Враження від перебування тут просто надзвичайні, – наостанок додає видатний кобзар, – сюди хочеться повертатися знову і знову».

ПІСЕНЬ ПРАДАВНИХ І СУЧАСНИХ НАД ТИХИМ ПЛЕСОМ ПЕРЕГУК

У такому форматі в селі Олешня Ріпкинського району на Чернігівщині, малій батьківщині відомої просвітительки Софії Русової, відбулися дві взаємопов'язані події:

VII Міжнародний фестиваль авторської пісні та свято купальської традиції «Івана Купала на «Голубих озерах», являючи собою вдалий творчий симбіоз збереження народних традицій та розвитку нових тенденцій у сучасній українській культурі.

Отже, фестиваль-конкурс авторської пісні «На Голубих озерах» задуманий як за-

сіб популяризації та пропаганди кращих досягнень у жанрі авторської пісні, збереження та розвитку традицій, виявлення та підтримки обдарованої творчої молоді, її естетичного виховання, підвищення професійної майстерності аматорських творчих колективів та окремих виконавців.

Важливою складовою хорошого задуму є розширення культурних зв'язків та обміну досвідом роботи між учасниками з інших регіонів України і зарубіжних країн, адже такі творчі контакти дійсно потрібні обдарованим людям, що було особливо поміт-

но на цьогорічному фестивалі: збільшилася кількість учасників, розширилась їхня географія не лише за рахунок регіонів України, а й близького та далекого зарубіжжя, в тому числі Сполучених Штатів Америки. На цьому робили наголос ведучі фестивальної програми і його організатори, висловлюючи сподівання на подальшу зацікавленість до цього культурно-мистецького заходу нових потенційних учасників.

А нинішні переконливо засвідчили, що інакше і бути не може, бо фестиваль авторської

пісні «На Голубих озерах» – явище справді неординарне, що дає широку можливість для самовираження, як зазначив один з найкolorитніших бардів Олександр Бальменко з Вінниці, отримуючи в нагороду за свій вдалий виступ гітару з рук президента Благодійного фонду імені Софії Русової Івана Чауса.

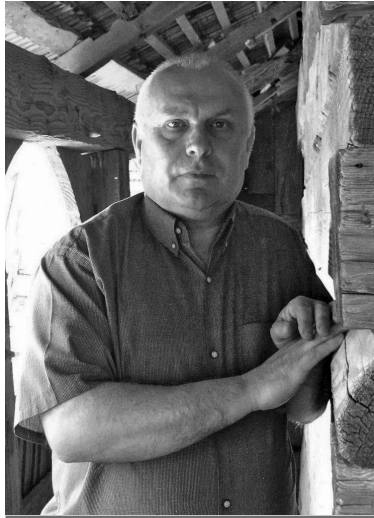
До речі, це була найвища нагорода, оскільки, за критеріями вимогливого журі, головою якого цьогоріч був білоруський бард В'ячеслав Клімович, претендента на Гран-прі не було визначено. Взагалі ж нагород було багато – цікавих і різних. Та найвища з них – це щирі оплески глядачів і гарантія подальшої підтримки обдарованих особистостей, про що, закриваючи фестиваль, сказала заступник голови обласної державної адміністрації, директор фестивалю Наталія Романова.

Хіба це не привід для посилення впевненості в тому, що наступний з них буде ще цікавішим?

Ярослав САВЧИН,
Прикарпаття

СОНЯЧНІ МОСТИ

ПРИНАГІДНО

Народився 1961 року, живе і творить на Прикарпатті. Студював журналістику та державне управління у львівських вишах.

Автор збірок поезії: «Нелінь-роса» (1996), «Світанок мальв» (1997), «Вересневі ікони» (1997), «Індюльгенція присутності» (2013), «Знаки сонця» (2015), «Живиця» (2016), «Читання ватри» (2017), «Для двох сердець» (2017).

Лауреат літературних відзнак і премій імені Григорія Сковороди, Івана Мазепи, Пантелеймона Куліша, Івана Вагилевича, Миколи Гоголя, Олександра Довженка та інших.

Член Національної спілки письменників України.

Член Міжнародної літературно-мистецької Академії України.

Її від злих вітрів гірський боронить дух.

А вічність ніжно заповнить слух.

Ї жива ще ватра стріне при колибі.

І ти, в чергове, свій потвердиши вибір,

Як у весільний вгорнешся кожух.

КАРПАТСЬКИЙ РАЙ

Повітряний нектар чар-зіллям напува.

Карпатська вись тобі п'янить голівку.

Ти раєм прорікаєш цю мандрівку, Яку ти, мов у храмі, провела.

Задай за наше, встояне, вино!

Ї п'янкх ожин духмяне мерехтіння.

І ці живильні смерекові тіні,

Мов з дивною містерією кіно...

Час спогадом стає, немов за нами...

В ці вічні зваби прагнеться завжди.

Імань гірська шепоче: «Приїзди...»

Наразі в нас лишаючися снами...

ДОТИК

З легеньких одежин ти вивільняєш тіло,

Із плавністю богинь виходиш у ріку.

Ї щасливою пливеш у тишу цю п'янку,

З цілунками небесного світила.

У чистоті заплав втрачаєм рештку сну,

Читають води нас, співаючи на дотик.

Ї дерева шелестять на потаємних нотах,

Враховуючи нам, на двох, одну весну.

У торжество краплинок на вустах,

Допикуєм рядки сердешного тремтіння.

А час з дерев сколихує цвітіння, – Згубивши нас в пелюстках, мов у снах.

СОЛОДКА ТАЇНА

Малинова гора... Малиновий нектар...

Солодка таїна твої цілує губи...

Лиш небо у зніцях, наче згубу,

Колише тіні почорнілих хмар.

Тут сонце і гроза зустрілися на зрубі.

А нам до губ тече малинове вино.

Ї, полонячи, нам солодить воно,

Як малинові твої губи, люба.

І ми, обнявшись, слухаєм грозу.

Спираєм нас у кожній крапельці.

І дякуєм оцій гірській малині,

За чистоту сердець, немов сльозу.

АНГЕЛИКИ З ГОРГАНІВ

Один на двох ти пишеш свій роман

Чутливість душ тут знають лиш Карпати.

Під шепоти смерек так любо про-синатись

І удвох пливати в світліючий туман.

Ми пізнаєм, як пахне літній вечір.

У сутінках зникають лица гір.

І юна ніч вже свій малює твір.

Я ж накриваю твої голі плечі...

І ти не спиши, розгадуючи час.

Поміж рядками пишеш забувнє,

Карбуючи в присутності майбутнє

І лишаючи Карпатам юних, нас.

ГАРМОНІЯ

Наш новий ранок. Золоті стежки – Немов навмисне, сонцем обігріті.

Цю щирість серця залишаєм дітям,

Що вже пливають у течії ріки.

Милуємось, як височіє літо.

Калиною вгортаються рядки

І піснею злетять тобі з руки

Моя кохана, мила Афродіто.

Життям ідем, неначе спілим житом.

Одним на двох – прожитим, пережитим.

А під вікном духмяні стигнуть квіти

Немов любов'ю хочуть поділитись.

РІКА

Липнева свіжість огортає тіло.

Твої цілує груди і уста...

Заплава чиста так тебе хотіла

Вгорнути літом знову дочиста.

Ти розтинаєш усміхом щасливим

Ці хтиві хвилі із небесних вод.

І ми пливем у рай, неначе в зливу,

Втікаючи від стресів і негод.

Ріка життя... І хвилі медові зваби...

І гони літ – віддалені від нас...

Вже інші води обмивають карби,

Лишаючи у снах для нас наш час.

ПРОВЕСІНЬ

Змарнілий світ всміхається весні.

Холодний лід вмирає в синіх водах.

І ти до серця тулишся мені...

І я співаю твоїй весняний подих.

В очах твоїх вже проліски цвітуть.

Сніги стікають в теплому промінні.

І журавлі вже з вірію зовуть –

В сади й поля розбуджене цвітіння.

Бруньки беріз злітають березнево –

В теплінь провісну з перших павутин.

А погляд твоїй співає сине небо

В полях прорісиш барвами хустин.

КАРПАТСЬКЕ СЕРЦЕ

Млійним літом п'янким, в водогряях потоку,

Поміж стуками серця, цілуємо сонячний дощ.

Манить трунок живиці ялинами втаєних прощ.

За якими для нас цвіте рута з далекого року.

Просувається тінь, наче сутінки іншого літа,

Де тобою з легенд розвиднілися лица зірниць.

І карпатські орли до твоїх заглядають зіниць,

Де гойдаєш їм небо й відгоцуєш афину дітям.

Загримить електричка і вітер поманить услід.

Ще сонно і рано. Лиш вистигнув спогад тобою.

А серце тремтить світанково, ранимо луною

Ї бентежено ламає уяву проталений лід...

НАРОДЖЕННЯ РІКИ

До втоми серця сонце б прихилити.

...Злетіти б птахом у вирії небес.

Ї серед ріки світанками умитись,

Мов в юності, побачити тебе...

Отак піти б небесними мостами

У білий світ – зі світлом потекти.

Весняним садом зацвісти у мамі

Ї веселкою в прозорість утекти.

З високих гнізд квітнево засвітитись

Барвінком у весільному вінці.

І словом власним друзям сповіститись

За джерело – в народженій ріці.

НЕПОВТОРИМІСТЬ

Не покидай мою уяву

В туманах сизих вечорів,

Шоби вогонь не догорів.

З квітками вистиглої кави.

Не покидай мою уяву

В самотній тиші проти неба,

Де в водах одинокий лебідь

В безсонні жде твою появу.

Не покидай мою уяву,

Бо тільки ми – неповторимі.

І ми не можемо пройти мимо –

Крізь нас – поєднаних серцями.

СВІТЛО

Цим світлом з ароматом помаранчів

В твоїм лиці святкують небеса.

Цю зливу сонця ми гортаєм вранці,

Десь у Карпатах, двоє – сам-на-сам.

Не квапся воскресати з наших снів.

Живімо вічно – в казці чи предтечі.

Тебе за руку в шепоти вітрів –

Веду по серцю вічності чи втечі.

ПРОЩАННЯ З ЛІТОМ

Останні літні дні в твоїх очах печальних.

Ми поруч мовчимо, навіщо зайвих слів.

Гіркий ковтаєм чай... Оці крупинки чаю

Солодкі, аж гіркі, пробуджують зі снів.

Мовчать сумні вуста, мовчать багатослівно.

Обійми, як печаль і ніжність на весь світ.

Відчути образ твоїй – в рядках, а чи безслівно –

Зуміє наш читач через безодню літ.

ВІЧНІ НАША МИТЬ

Щасливі наші дні. Високе сонце літа.

Серпнева заметіль – тепла і простоти.

Ти – усмішка свята – і ти так любиш квіти.

Ступаємо крізь них на сонячні мости.

Всі прірви і дощі зникають веселково.

Вічні наша мить у лагідних словах.

Залишимося у снах, бо тінь завжди зникає,

Де магією час застигне на устах.

КОНТУР

Ти входив в сон шедевром ночі

Ї заради цього варто жити.

Тебе боюся загубити –

Як витвір у глибинах серця,

Який так хочеться любити.

ТИША

І сон – не сон, і ніч, як чорна брила.

Не спиться ні мені, ні тиші цій німій.

Кохана, пишу вірш, якого ти створила

Квітневої пори на нашій ще землі.

А свічка горить і тихо віск пливе.

Гойдаються кутки теплом нічного суму.

Під зорями течем туди, де ти зовеш.

Хай світанкова парч сідає на росу...

ВАЛЬС

Бокалів срібний дзвін. Іскрається світлі вина.

Усмішкою пливеш – крізь залу ворожін.

Запрошую на вальс – любове і провинно.

Серця тремтять у такт, крізь пошмишки чужі

Колишуться світи, як березневі води.

Ти руку подаєш із вірністю сльози.

Цю істину свою ми творимо, як оду,

Ї серцями спроквола точилися меди.

КІНО У ЛИПНІ

З 13 по 21 липня в Одесі триває щорічний Одеський міжнародний кінофестиваль, головною метою якого є підтримка та розвиток українського кінематографа всередині країни та за кордоном, популяризація якісного інтелектуального кіно. OIFF – це головний професійний майданчик, де щороку зустрічаються українські та зарубіжні кінематографісти.

Ганна **ОБОРСЬКА**

Ексклюзивні прем'єри фільмів, майстер-класи від провідних світових кінорежисерів та унікальна фестивальна атмосфера – все це об'єднують у собі 9 днів Одеського кінофестивалю.

Фільмом-відкриттям цього року стане копродукційна стрічка Ісландії, Франції та України «Жінка на війні» режисера Бенедикта Ерлінгсона. Покази всіх фільмів-

серами кіно – Йосипом Хейфіцем, Леонідом Осикою, Романом Балаєм та ін. Викладала акторську майстерність у Київському інституті театрального мистецтва імені Карпенка-Карого, а також в Київському університеті культури і мистецтв.

З 26 липня в українських кінотеатрах з'явиться вітчизняна стрічка режисера Володимира Тихого «Брама». Ця кінокартина розповідає про сім'ю, яка мешкає у Чорнобильській зоні відчуження. Головна в родині баба Прися, яка товаришує з русалками, смакує галюциногенні гриби, а одного разу під час війни навіть зарізала дванадцять есеєвців. З нею живуть онук Вовчик і хвороблива донька Слава, яку свого часу покинув чоловік. Несподівано їхнє розмірене життя закінчується – баба Прися отримує містичне попередження про катастрофу, яка має статися найближчим часом. «Брама» – це екранізація відомої п'єси Павла Ар'є «На початку і наприкінці часів», яка з успі-

до будь-яких розмірів, що дозволяє йому виходити переможцем з найнебезпечніших ситуацій. Та коли могутній ворог кидає виклик, супергерої отримують нового союзника – безстрашну Осу.

Для дитячої аудиторії в прокаті буде цікавим продовження історії «Монстри на Канікулах» це вже третя частина, де улюблені монстри вирушають у нову пригуду. Цього разу Дракова згря відправляється у подорож морським круїзом на розкішному лайнері. На кораблі розгоратимуться події, які переплутають чимало нервів наймогутнішому вампірові всіх часів. Стрічка гарантує подорож «all inclusive»: інтриги, таємниці, заляття, переляки, жарти і монстри на всі смаки!

Також до українського прокату надійшов видовищний документальний фільм – «Гора».

Гори – найнепрístupніше і підступне творіння природи. Їх схили валять до себе людство споконвіку. Цей поєдинок триває століттями, але що саме заслуговує на захоплення: власне гори, чи зухвалість одинаків, які прагнуть піднятися «вище неба»?

Ада **РОГОВЦЕВА**

учасників конкурсних і позаконкурсних програм проходять у Фестивальному палаці, кінотеатрі «Родина», «Зеленому театрі» та на Потьомкінських сходах. Спеціальним гостем ОМКФ цього року стане режисерка Наоми Каваса. Також хочу зазначити, що на 9-му ОМКФ видатній українській акторці Аді Роговцевій вручать статуетку «Золотий Дюк» за внесок у кіномистецтво.

Ада Роговцева понад 60 років присвятила акторському мистецтву. Творчий доробок актриси – це понад 150 ролей у театрі, робота з видатними режисерами, в тому числі і з Романом Віктюком; з 1956 року – понад 100 телекіно ролей, серед яких «Лісова пісня», «Салют, Маріє!» (найкраща жіноча роль ММКФ-1971), «Вічний поклик», «Камінний господар», «Приборкання вогню», «Море», «Було в батька три сини», «Сімейне коло», «Розплата», «Два місяці, три сонця», робота з легендарними режи-

хом пройшла на сцені Молодого театру в Києві, Львівського драматичного театру ім. Лесі Українки, Харківського академічного драматичного театру ім. Т. Шевченка. Головні ролі у фільмі виконали Ірма Вітовська, Віталіна Біблів, Ярослав Федорчук, Дмитро Ярошенко і Дмитро Тубольцев. Оператор-постановник – Слава Цветков, художник-постановник – Володимир Любий, композитор – Антон Байбаков. Стрічка створена компанією «Директорія Кіно» за підтримки Держкіно, у партнерстві з компанією «Бедлам Продакшн» і MentaldRivestudio.

Також в українських кінотеатрах тривають покази фантастичного екшну «Людина-Мураха та Оса» від MARVEL. Фільм про найдотепнішого супергероя Всесвіту Марвела, який відправляється на нове суперзавдання. За допомогою свого унікального костюма людина-мураха може зменшуватися і збільшуватися

ТРИ РОЗМОВИ ПРО УКРАЇНУ

В'ячеслав Кириленко презентував книгу «Три розмови про Україну» – це його бесіди з Патріархом усієї Русі-України Філаретом, письменником Василем Шклярем та розмова журналіста Миколи Вересня з В'ячеславом Кириленком.

На презентації, що відбулася у Книгарні «Є» взяли участь Патріарх усієї Русі-України Філарет, журналіст Микола Вересень і В'ячеслав Кириленко.

«Я хотів би подякувати Його Святості Патріарху Київському і всієї Русі-України Філарету, який погодився витратити не мало свого часу для того, аби ця книга побачила світ і дав дуже багато відповідей на надскладні запитання, які хвилюють нас уже не перший рік. Хотів би подякувати Миколі Вересню, він також витратив свій час на розмову з мною, а я на розмову з ним, я сподіваюсь, що це буде цікаво читачам. Заочно дякую Василеві Шкляру, який сьогодні виїхав на зустріч із «Лісовими братами» у Литву», – зазначив під час презентації В'ячеслав Кириленко. У книзі «Три розмови про Україну» йдеться про Українську Церкву, літературу та історію, політику та медіа. Зокрема, у книзі обговорюються теми, що продовжують турбувати наше суспільство, зафіксовані спогади про багато подій від кінця 80-х років ХХ ст. і аж дотепер.

«Це три розмови, вони на різні теми, але всі діалоги про одну справу, яка нас всіх найбільше хвилює, і якою ми найбільше переймаємося ось уже не один рік, і ми – як співавтори, і ви – як читачі. А ця справа – Україна, і все, що пов'язане з нашою рідною країною, її становленням, боротьбою за неї та її подальшим майбутнім», – наголосив В'ячеслав Кириленко.

Книга відповідно складається з трьох частин.

Перша частина книги називається «Віра» – це розмова В'ячеслава Кириленка із Патріархом усієї Русі-України Філаретом, про віру

в Бога і про віру в Україну – мова йде про становлення української Церкви після здобуття Україною Незалежності, але у контексті усієї палітри докорінних соціальних та політичних змін, що відбулися у країні від 1991 року і дотепер.

«Його Святість розповідає просто людською мовою про дуже складні речі», – додав В. Кириленко.

Друга частина «Боротьба» – це розмова із Василем Шклярем про Холодний Яр, про українську революцію, про УПА: «Але ми говоримо

про майбутнє, бо ми все екстраполюємо в сьогоднішній день. Боротьба ця триває, російська агресія на Півдні і на Сході, тимчасово окуповані території, знову наші герої борються за Незалежність і територіальну цілісність. Водночас щирі прихильники Василя Шкляра дещо довідаються про нього вперше», – повідомив автор книги.

Третя частина «Ідентичність» – діалог Миколи Вересня з В'ячеславом Кириленком про відмінність в ідентичності України і Росії, про відмінність у поглядах на світ, на самих себе і на місце у всесвіті, крім того, там багато деталей про боротьбу за відновлення Незалежності.

В'ячеслав Кириленко наголосив, що всі авторські виплати будуть повністю скеровані на допомогу бійцям АТО.

Відвідувачі презентації змогли поставити запитання і отримати автографи. Книга уже у продажу. Підготувало видання видавництво «КСД».

Лише місяць у Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України триватиме унікальна виставка. З 5 липня кияни можуть бачити раритетні поштові листівки кінця XIX – першої третини XX ст.

Сергій БАХІН

Експозиція «Київські мотиви. Адреси і адресати» містить близько 200 рідкісних поштових листівок 1899–1932 років та перелік музейних предметів з фондів найбільшого в Європі архіву документів власне архіву-музею, Вишгородського історико-культурного заповідника, співробітника цієї установи Василя Михальчука, приватних зібрань колекціонера Дмитра Піркла та інших.

Серед листівок є справжні артефакти, зокрема, зображення Десятинної церкви та історичного Межигір'я, виробів колишньої Межигірської фаянсової фабрики (сто років тому вважались шедеврами, а нині це одиничні музейні екземпляри). Також можна побачити рідкісні панорами Києва та

КИЇВСЬКІ МОТИВИ НА СТАРОВИННИХ ЛИСТІВКАХ

Відвідувачі виставки, серед яких колекціонер Дмитро ПІРКЛ, з цікавістю знайомляться з новою книгою видавництва «Мистецтво» – «Київ столітньої давнини» Дмитра МАЛАКОВА та Андрія ПРИБЕГИ

Експонати виставки

Зліва направо: директор Вишгородського історико-культурного заповідника Влада ЛИТОВЧЕНКО, директор Музею історії моди Марина ІВАНОВА та директор Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України Олена ЧИЖОВА на відкритті виставки

Андрій ПРИБЕГА (справа) та директор видавництва «Мистецтво» презентують нову книгу – «Київ столітньої давнини»

Київщини, першу ілюстрацію могли Тараса Шевченка, привітання на Геловін, що було відправлене у 1911 році. Деякі позолочені екземпляри мають вигляд справжніх цінних паперів.

Серед відомих адресатів – український літературознавець Олександр Назаревський, науковець, художник-авангардист Костянтин Піскорський, фінансист, управляючий канцелярією Київського товариства взаємного кредиту Олександр Цитович та інші.

Цей виставковий проект відкриває завісу над таким мистецьким історичним соціокультурним феноменом, як поштова листівка, зазначає директор Вишгородського історико-культурного заповідника, кандидат історичних наук Влада Литовченко. Час, який охоплюють представлені листівки, припадає на золотий період розквіту цього виду кореспонденції, коли вони друкувалися накладками у десятки тисяч. Влада сподівається, що кожен відвідувач знайде і відкриє для себе щось цікаве в контексті збереженої історії як України, так і Київщини у друкованому вигляді.

Для директорки архіву-музею літератури і мистецтва Олени Чижової ця виставка особлива. Адже вона розповідає про той Київ, вулицями якого ходив Іван Іжакевич, Кирило Стеценко та інші відомі особистості. На представлених сьогодні листівках можна бачити унікальні архітектурні об'єкти, які нині, на жаль,

не збереглися. Їхні зображення дійшли завдяки подвижникам, що збирають унікальні матеріали, які з огляду на свою історичну й мистецьку цінність стають документами, наголосила Чижова.

Доповнюють виставку гравюри народного художника України Миколи Стратілата, що дають уявлення, як виглядали міста України наприкінці XIX – на початку XX ст. Представлена експозиція старовинних самоварів та одягу жителів Київського Полісся кінця XIX – початку XX ст., оригінали старовинних географічних карт, на яких позначено не лише Київ, а й доволішні міста, одне з яких – Вишгород. Серед експонатів також унікальні побутові аксесуари та одяг кінця XIX ст. з колекції Музею історії моди Марини Іванової –

жіночі записники, віяла і гаманці для балу.

Також було презентовано нову книгу Д.Малакова та А.Прибеги «Київ столітньої давнини» (видавництво «Мистецтво»). Це своєрідний альбом-гід, його проілюстровано старовинними листівками Києва та інших населених пунктів Київської губернії.

Загалом перші ілюстровані поштові картки побачили світ у 1870 році у Німеччині та Франції. А перші листівки із зображенням Києва з'явилися до дев'ятсотлітнього ювілею Хрещення Русі – у 1888-му. Цікаво, що листівки з видами Київщини випускались не лише в Україні, а й в багатьох країнах Європи. І розіслані були по всьому світу сотням тисяч людей.

Фото Георгія ЛУК'ЯНЧУКА

Організатори унікальної виставки на її відкритті

КУЛЬТУРА І ЖИТТЯ

Заснована в січні 1913 Гнатом Хоткевичем

№ 29 (4808), 20 липня 2018 р.

Свідчення про реєстрацію КВ № 1026 від 26.10.1994 р.

Засновники: Міністерство культури України, редакція газети

Головний редактор: Євген БУКЕТ

Адреса редакції: 03040, м. Київ, вул. Васильківська, 1
Тел.: +38 (044) 498-23-62, cultandlife@gmail.com

Видавець: Національне газетно-журнальне видавництво

Генеральний директор: Андрій ЩЕКУН

Адреса видавництва: 03040, м. Київ, вул. Васильківська, 1
Тел.: +38 (044) 498-23-65

Дизайн та верстка: Сергій ЗАДВОРНИЙ

Поліграфічний комбінат: ТОВ «Типографія "Від "А" до "Я"»
м. Київ, вул. Колекторна, 38/40. Тел.: (044) 563-18-04, 562-28-51

Розповсюдження і реклама:

Тел.: +38 (044) 498-23-64; +38 (097) 111-17-56

Публікуючи проблемні матеріали, редакція, окрім спеціально обумовлених випадків, подає лише авторський погляд. Вміст газети поширюється на умовах ліцензії СС ВУ 3.0, якщо інше не вказано стосовно конкретного матеріалу.

Передплатна ціна на 2018 р.:

6 місяців – 199,58 грн; 9 місяців – 299,57 грн.

Передплатний індекс: 60969

ISSN 2519-4429

Наклад 5 000

Ціна договірна

© СС ВУ «Культура і життя», 2018

